

Değerli kooperatif dostları;

Karınca dergisinin Haziran 2017 tarihine rastlayan 966. Sayısını sizlerle buluşturmaktan mutluluk duyuyoruz.

Haziran ayı ülkemiz kooperatifçilik kültürü açısından önemli bir tarihtir.

Zira **Atatürk**, 30 Haziran 1936'da, İçel'in Tekir köyünde **Atatürk**'ün sahibi olduğu Tekir çiftliği civarındaki çiftçileri tarım kredi kooperatifi kurmaları için cesaretlendirerek örgütlemiştir. Merkezi Tekir Çiftliği olmak üzere bir tarım kredi kooperatif kurmak üzere 10 köyden 36 üretici, kurucu üye olarak Silifke Ziraat Bankasına imzalı bir dilekçe vermişlerdir.

Soyadı Kanunu çıkıncaya kadar *Mustafa Kemal* adını kullanan **Atatürk**, özel bir yasayla kendisine **Atatürk** soyadı verildikten sonra ilk kez **Kemal Atatürk** ismini kullanarak ve kooperatifin 1 nolu kurucu üyesi olarak bu dilekçeyi imzalamıştır.

Ülkemizde Memleket Sandıkları ile başlayan, loca, imece gibi tarihe ait sosyo-ekonomik örgütlenmelerin, modern anlamda kooperatifçiliğin gelişmesine zemin oluşturduğu söylenebilir. Kooperatifler; demokratik yönetimleriyle, sorumluluk, eşitlik, adalet, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin kılavuzluk ettiği girişimler olarak diğer işletmelerden ayrılırlar ve etkinliklerinin merkezine insanı koyarlar. Bu nedenle, kooperatifçilik, bireylerin ve toplumun ekonomik ve sosyal kalkınması açısından önemlidir. Dünya genelinde kooperatifler 100 milyondan fazla insana istihdam sağlamaktadır. sadece Fransa'da 21 bin kooperatifin 4 milyonun üzerinde kişiye iş imkanı sağlıyor olması kayda değer bir durum olarak bilinmelidir.

Tüm dünya ekonomisi içinde ise kooperatiflerin payının yaklaşık üç trilyon dolar olduğu bilinmektedir. Bütün bu verilere karşın kooperatif kültürü ülkemizde yeterince geliştiğini söylememiz mümkün değildir. Her ne kadar son dönemde bazı kooperatif şirketlerin güçlü ekonomik yapılar olarak ortaya çıkmakta olması sevindirici bir gelişme olsa da yeterli olmadığı açıktır. Ülkemizde kooperatif bilincinin gelişmesi ve derinleşmesine yönelik çabaların en önemli kurumsal karşılıklarından biri olan Türk Kooperatifçilik Kurumu bu amaç doğrultusunda birçok çalışma yapmaktadır. Bu çalışmalar içinde Kurumun da yüz akı olan Karınca Dergisi bu ay 966. Sayısı ile siz değerli okuyucularımızla buluşmaktadır.

Karınca dergisinin 966. sayısında toplam dokuza yazıya yer verdik. Bu yazılardan ilki, 2012 - 2016 yılları arası uygulanan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planının nihai değerlendirilmesi amacıyla, 31.05.2017 tarihinde *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Sn. Cenap AŞCI* başkanlığında Müsteşarlık Makamı Toplantı Salonunda gerçekleştirilen Değerlendirme ve Yönlendirme Komitesi toplantısı'na ilişkin haberden oluşmaktadır. Kurumumuzu Yönetim kurulu başkanımız sayın **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY**'un temsil ettiği toplantıda 2018-2023 yılları arasını kapsayacak yeni bir "**Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı**" hazırlıklarına başlanmasına karar verilmiştir.

"Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Kararlarının İptale Konu Olabilmesi" başlıklı yazıda *Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi Mustafa YAVUZ*, kooperatiflerde yönetim kurulu kararlarının iptal edilebilme esaslarını tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirmiştir. *Gümrük ve Ticaret Müfettişi Yasin YAVUZ*'un "*Kooperatiflerde Ticaret Sicili İşlemler*" başlıklı yazısı karınca dergisinin haziran ayı sayısının üçüncü yazısıdır. Yazar bu çalışmada 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Ticaret Sicili Yönetmeliği'ne göre kooperatiflerin tescil işlemlerini genel hatları ile ele alarak okuyucuya anlatmaktadır.

966. Sayının bir diğ er yazısı ise “Kooperatiflerde Ayrılan Ortaklarla Hesaplaşma” başlıklı yazıdır. Gümrük ve Ticaret Başmüfettiş i **Özdem SATICI TOPRAK**'a göre “Ortaklar değiş ik sebeplerle ortağı oldukları kooperatiflerden ayrılabilirler. Ortak ile kooperatif arasındaki iliş ki ortağın serbest iradesi ile ortaklıktan ayrılması şeklinde olabileceğ i gibi belirli nedenlerin varlığı halinde kooperatifin tasarrufu ile de gerç ekleş ebilir. Bazı hallerde ortaklığın bitmesi ortağın ö lümü gibi beş eri sebebe de dayanabilir. Ortaklığın devri hali de devreden ortak açısından kooperatiften ayrılma anlamını taşı sa da bu iş lem iki kimse arasında cereyan ettiğ i ve devir bedelinin miktarı, ö denmesi gibi meseleler devir eden ve devir alan ortak arasında serbestç e belirlendiğ i için devir iş lemlerinde kooperatifin devir eden ortağ a bir ö deme yapması söz konusu değ ildir. Dolayısıyla, devir hali hariç olmak üzere ortaklığın bitmesi hangi nedenle gerç ekleşirse gerç ekleş sin ayrılan ortak ile kooperatif arasında mali bir hesaplaş ma gündeme gelecektir. Kanunda ayrılan ortağ a ö denecek kalemler hakkında detaylı açıklama yapılmamış , bu husus daha çok Yargıtay kararları ç erçevesinde şekillenmiş tir.” Yazar bu ç alış mada yukarıda ö zetlenen ç erçevede kooperatif ortaklığından ayrılma halinde iade edilecek tutarların ö deme zamanı ile kooperatifin bu ö demeyi geciktirip geciktiremeyeceğ ine yönelik hususlar yasal zeminde ele almış tir.

Gümrük ve Ticaret Uzmanı **Rabia Gökç en MERT KORKMAZ** 'ın “İş ç i Kooperatifleri ve Oslo Deklerasyonu” başlıklı yazısında yazar iş ç i kooperatiflerinin önemini ve uluslararası alanda iş ç i kooperatifç ililiğinin ç erçevesini oluşturan temel metinleri incelemektedir. Araştırmacı yazar **Vedat SADIÖ Ğ LU**'nun bu ayki yazısı *Süt Sığırcılığında Meme Sağ lığı ve Sağım Hijyeni* isimli yazıdır.

Karınca dergisinin bu ayki yedinci yazısı **Doç.Dr. Hasan YAYLI**'nin “5 Haziran Dünya Çevre Günü” başlıklı yazısıdır. Yazar, son yıllarda tüm insanlığın üzerinde en çok tartıştığı çevre sorunları ile mücadele edilmesi yönünde bir farkındalık oluşturulması için 5 Haziran Dünya çevre günü vesilesi ile okuyucularımızla özet olarak şu hususları paylaşmaktadır. “Çevreyi korumanın en temel yolu onu kirliletmemek, doğal kaynakları korumanın en temel yolu onun kendisini yenileme potansiyelinin üzerinde tüketilmemesidir. Ancak günümüzde çevrenin kirliletilmemesi ve doğal kaynakların dikkatli kullanılması gerekliliğ i konusunda yeterli bir bilinç düzeyinin oluşmadığı görölmektedir. Onun içindir ki 5 Haziran Dünya Çevre Günü bu konuda bir farkındalık oluşturmamak için fırsat olarak görölmelidir.” Biz çevreyi kirliletmezsek çevre kirlenmez. Bu bilinç ile baş ta enerji, gıda ve su kaynakları olmak tüm doğal kaynakların dikkatli kullanılması, bu kaynakların gelecek nesillere daha sağlıklı ve yeterli bir düzeyde ulaştırılması gerekmektedir. Bu gerekliliğ in hayata geçirilmesi için kamu politikalarının çevre duyarlılığı gözetilerek oluşturulması, diğ er taraftan da sivil toplum örgütleri baş ta olmak üzere tüm paydaşların topyekün bir çaba ile bu konuda farkındalık oluşturmamak için çaba göstermesi sorunun çö zümü için iyiniyetli bir başlangıç olabilir.

Doç.Dr. Yeter DEMİR USLU'nun “Bir Organizasyonel Değiş im Süreci: Kıyaslama” isimli yazısı bu ayki sekizinci yazı olarak dergimizde yer almaktadır. Yazar bu yazısında, sürekli geliş ime yönelik bir organizasyonel değiş im süreci olarak tanımlanan kıyaslama tekniğ i hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir.

Arş .Gör.Mert Can ERDOĞ AN'ın “1908 Devrimi ve Jön Türklerin Dış Politikaları” isimli yazısında sayın Erdoğan 1908 devrimini tüm yönleri ile almaktadır. Yazar; “Bu yaşananlar zayıf bir merkezî idarenin bu coğrafyada nelere mal olabileceğ ini genç ve idealist Osmanlı idarecilerine göstermiş ti. Acı tecrübelerin sonucunda, yeni yönetici sınıf içerisinde liberal iyimserlik yerini merkezîyetç i-milliyetç i bir idari felsefeye bırakmış ti. Bu yaklaşım 1913'ten itibaren Osmanlı'ya egemen olduğu gibi yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel karakterini tayin edecekti” tespiti ile yazısını bitirmektedir.

Her zamanki zengin bir içerikle siz değerli okuyucularımızla buluş turmayı temel ş iar olarak belirlediğ imiz Karınca Dergisinin 966. Sayısının okuyucularımız için yararlı olacağ ını umuyorum. Hasat mevsiminin başladığı bu ayda, tüm üreticilerimize ve kooperatif dostlarına sağlıklı bir yaş am, helal ve bol kazançlı günler diliyorum.

**TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU BAŞKANI
PROF. DR. ALİ FUAT ERSOY,
2012-2016 TÜRKİYE KOOPERATİFÇİLİK STRATEJİSİ
VE EYLEM PLANI
KAPANIŞ TOPLANTISINA KATILDI**

2012 - 2016 yılları arası uygulanan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planının nihai değerlendirilmesi amacıyla, Değerlendirme ve Yönlendirme Komitesi toplantısı 31.05.2017 tarihinde *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Sn. Cenap AŞCI* başkanlığında Müsteşarlık Makamı Toplantı Salonunda gerçekleştirildi.

Toplantıya, komite üyeleri *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sn. Sezai UÇARMAK*, *Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sn. Hasan ÖZLÜ*, *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sn. Refik TUZCUOĞLU*, *Kalkınma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sn. Yılmaz TUNA*, *Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı Sn. Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY*, *Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Başkanı Sn. Muammer NİKSARLI* ile *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürü Sn. Arif Sami SEYMENOĞLU* ve ilgili personel katıldı.

Toplantıyı bir konuşma ile açan *Müsteşar Cenap Aşci*'yi takiben *Kooperatifçilik Genel Müdürü Arif Seymenoğlu* Strateji Planının uygulanmasına ilişkin sonuç raporunu sundu.

Sunumda Stratejinin 7 hedefi ile ilgili eylemlerden gerekleŒmiŒ olanlar ve devam eden uygulamalar zet halinde sunulmuŒ kapaniŒ raporu hakkında katılımcılardan grŒ bildirmeleri istenilmiŒtir.

Toplantıda özetle 2012 - 2016 yılları arasında Plan kapsamında;

- 30.000 civarı kiŒiye kooperatifçilik eğitimi verilerek sertifikalandırılmaları,
- Kooperatifçilik bilincinin artırılması ve yasal düzenlemelere iliŒkin 660 eğitim ve bilgilendirme toplantısı düzenlenmesi,
- 2 kanun deđiŒikliđi ve 9 tebliğ olmak üzere 11 adet mevzuat çıkarılması,
- 9 proje gerekleŒtirilmesi,
- 52 akademik tez yazılması,
- Yeni türlerde 178 tane kooperatif kurulması,
- Kooperatif st birliklerince 21 Strateji Belgesi hazırlanması,
- Üniversitelerde 28 anabilim dalı açılması,

gibi ortaya konulan önemli faaliyetler değerlendirildi.

Söz konusu 7 hedef ve 36 eylemle ilgili olarak açıklamalar detaylı bir Œekilde Komite yelerine aktarıldı.

Akabinde Komite üyelerince gerekli değerlendirmeler yapılarak, sonuçlara iliŒkin grŒler bildirildi. Bu konuda söz alan **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY**, eylem planında yer alan ancak gerekleŒtirilemeyen hususların yerine getirilmesi ve örgün eğitimde Kooperatifçilik lisans ve lisans üstü eğitimine önem verilmesi gerektiğini ifade etti.

Bunun için de istihdam konusuyla ilgili olarak Œartları uygun olan kooperatiflere, kooperatifçilik bölümü mezunu zorunluluğu getirilmesinin bölümün önünü açabileceğini belirtti. Ayrıca Kooperatifler Yasasının tamamen yenilenmesi gerektiğinin de altını çizdi.

Toplantının sonunda 2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı'nın kapatılmasına, değişen ekonomik hayata ilişkin yeniliklerin değerlendirildiği, yeni nesil kooperatiflerin desteklediği ve teşvik edildiği kooperatifçilik mevzuatı değişikliğine ilişkin çalışmaların yapılması amacıyla 2018-2023 yılları arasını kapsayacak yeni bir **“Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı”** hazırlıklarına başlanmasına karar verildi.

KOOPERATİFLERDE YÖNETİM KURULU KARARLARININ İPTALE KONU OLABİLMESİ

*Mustafa YAVUZ**

1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa¹ (KoopK) göre kooperatiflerin organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Yönetim kurulu, kanun ve anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetlerini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır.

Söz konusu kurul; yapı itibarıyla daimi, kanuni ve zorunlu bir kurul organdır. En az üç üyeden oluşan yönetim kurulu, kooperatif ortakları arasından genel kurulca en fazla dört yıl için seçilir.

Bir kurul organ olan yönetim kurulunun, kooperatifin amacına ulaşabilmesi ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için bir takım yazılı kararlar alması gerekir. Söz konusu kararlar, doğurduğu sonuçlar itibarıyla, kooperatif tüzel kişiliği, ortakları ve üçüncü kişiler açısından hukuki işlem niteliğindedir.

Dolayısıyla, yönetim kurulunca alınan kimi kararlar, ortakların veya üçüncü kişilerin menfaatlerini ihlal edebilir. Bu noktada, yönetim kurulunun belirtilen nitelikteki kararlarının, genel kurul veya yargı makamları tarafından iptal edilmesi mümkün müdür?² İşte bu çalışmada, kooperatiflerde yönetim kurulu kararlarının iptal edilebilme esasları tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. Ortaklıktan Çıkarmaya İlişkin Yönetim Kurulunca Alınan Kararın İptali

Kooperatif ortakları, anasözleşmede açıkça gösterilen sebeplerden dolayı ortaklıktan çıkarılabilir. Ortaklıktan çıkarmaya kural olarak yönetim kurulunun teklifi ile genel kurulca karar verilir. Ancak anasözleşme, bu hususta yönetim kurulunu da yetkili kılabilir (KoopK md. 16). Nitekim ilgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerde de ortaklıktan çıkarma kararının yönetim kurulu tarafından alınacağı belirtilmiştir.

Yönetim kurulunca alınan ortaklıktan çıkarma kararı gerekçeli olarak yönetim kurulu karar defteri ile ortaklar defterine kaydedilir. Ayrıca kararın onaylı örneği, çıkarılan ortağa tebliğ edilmek üzere on gün içinde notere tevdi edilir.

**Gümrük ve Ticaret Uzmanı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı*

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2) Mustafa Yavuz, Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Kararlarının Butlanı, İzmir YMM Odası Dergisi, Mart-Nisan 2017, S.137, s.55.

KoopK'nın 16/III. maddesinde, yönetim kurulunca alınan ortaklıktan çıkarma kararının tebliğinden itibaren "3 ay" içerisinde ortak tarafından kullanılabilir iki seçimli hak öngörülmüştür.

Buna göre, belirtilen süre zarfında kooperatif ortağı, genel kurula itiraz ederek yönetim kurulunca alınan çıkarma kararının kaldırılmasını talep edebileceği gibi, yönetim kurulu kararına karşı mahkemede "itiraz davası" da açabilir.

Genel kurula yapılan itiraz, ilk toplanacak genel kurula sunulmak üzere, yönetim kuruluna noter aracılığı ile tebliğ edilir.

Genel kurula itiraz edilmesi halinde, söz konusu kararın iptali için artık dava açılmaz. Genel kurul ya itirazı yerinde bularak yönetim kurulu kararının kaldırılmasına (iptaline) karar verir ya da itirazı reddeder. Genel kurul, yönetim kurulunun çıkarma kararını iptal ederse, ortak hakkında çıkarma işlemi uygulanmaz.

Bu durumda, ortaklıktan çıkarmaya ilişkin yönetim kurulu kararı alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar. Ancak, genel kurul ortağın itirazını ret etmişse, çıkarma kararı artık genel kurul kararı haline gelir ve ortak şahsi nitelikteki genel kurul kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren "3 ay" içerisinde mahkemede bu kararın iptali için dava açabilir. ³

Üç aylık süre içinde, genel kurula veya mahkemeye başvurmak suretiyle itiraz edilmeyen çıkarma kararları hukuken kesinleşir. Haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınmaz. ⁴

Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder. Bahsi geçen üç aylık süre ortaklar açısından hak düşürücü süre olduğundan, mahkeme bu süreyi resen göz önünde bulundurur. Üç aylık sürenin dolmasından sonra genel kurula itiraz edilemeyeceği gibi iptal davası da açılmaz.

Ancak bu süre, yönetim kurulu veya genel kurul kararının alındığı tarihten itibaren değil, söz konusu kararların ortağa tebliğ edildiği tarihten itibaren işlemeye başlar. İlgili ortak kendisi hakkında ihraç kararı alınan genel kurul toplantısına katılmış olsa dahi, kararın ortağa usulüne uygun olarak tebliğ edilmesi şarttır ve dava açmak için ortağın genel kurul kararına muhalefet şerhi koyması gerekli değildir.

Bu bakımdan, hukuki ihtilafların ortaya çıkmaması adına, kooperatifçe çıkarma kararının kanun ve anasözleşmede gösterilen usule uygun bir şekilde ortaklara tebliğ etmesi ve bunu ispatlayan belgelerin saklanması önemlidir. ⁵

Kanunda öngörülmemekle birlikte, uygulamada genel kurul, yönetim kurulunca alınan karara yapılan itirazı görüşerek, ortağa borcunu ödemesi için belli bir süre (atıfet mehli) verebilmekte ve çıkarma kararını ertelemektedir.

Genel kurulca verilen süre içerisinde ortak borcunu yine ödemezse, çıkarma kararı kesinleşir. Böyle bir durumda ortak, çıkarma kararının kesinleştiğinin tebliğ edilmesinden itibaren üç ay içerisinde mahkemede dava açabilir.

Yönetim kurulu kararıyla ortaklıktan çıkarılan bir ortak yönetim kurulu kararının iptali için hem genel kurula itiraz etmiş, hem de mahkemede dava açmışsa, yargının uygulamadaki yaklaşımı,

3) Cafer Tayyar Çöklü, *Uygulamada Yapı Kooperatifleri*, İstanbul 2001, Omaş Ofset, s.106.

4) KoopK'nın 16/5. maddesindeki, "Haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınmaz." şeklindeki hükme aykırı hareket eden kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri, aynı Kanunun Ek 2. maddesine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve elli günden beşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

5) Mustafa Yavuz, *Kooperatiflerde Yönetim Kurulu Kararlarının İptali, Yaklaşım*, Nisan 2009, S.196.

genel kurulca verilecek kararın beklenmesi ve alınacak kararın ortağın aleyhine olması halinde davaya genel kurul kararının iptali olarak devam edilerek hüküm oluşturulması yönündedir.

3. Yönetim Kurulu Kararlarının Genel Kurul

Tarafından İptali

Kooperatiflerde gündeme bağlılık ilkesi gereğince, gündemde olmayan hususlar genel kurulda görüşülemez ve karara bağlanmaz.

Ancak, KoopK'nın 46/III. maddesinde, kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce (**divan başkanlığının seçilmesinden hemen sonra**) yazılı teklifte bulunması ve genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile belli hususların gündeme alınması mümkündür.

Gündeme alınabilecek konulardan birini de, kanun, anasözleşme ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, yönetim kurulu kararının iptali konusunun gündeme alınması yönündeki teklifin genel kurul tarafından kabul edilmesi halinde bu teklif, genel kurulda görüşülüp karara bağlanabilir. Genel kurul, toplantıya katılan ortakların salt çoğunluğu ile ya kararın iptaline ya da iptal talebinin reddine karar verir.

Bu bağlamda, bahsi geçen hakkın kullanılabilmesini teminen gündemin görüşülmesine geçilmeden önce gündeme madde eklenmesine dair teklifte bulunulup bulunulmayacağına, divan başkanlığı tarafından genel kurula sorulmalıdır.

KoopK'nın 46. maddesindeki düzenleme bağlamında Yargıtay da, kooperatif ortaklığından çıkarma kararları dışında, yönetim kurulu kararları hakkında doğrudan doğruya iptal davası açılmayacağını, bu kararlar aleyhine ortakların ancak genel kurul nezdinde itirazda bulunulabileceğini ve kararların iptalinin istenebileceğini kabul etmektedir.⁶

Yönetim kurulu kararının iptali talebinin genel kurul tarafından reddedilmesi durumunda, KoopK md. 53 uyarınca ortakların bu genel kurul kararının iptali için dava açması mümkündür.

Yeri gelmişken belirtelim ki, KoopK'nın 46. maddesinde düzenlenen yönetim kurulu kararlarının iptali dâhil diğer hususların gerek teklifi, gerekse gündeme alınması için Kanunda belirtilen teklif ve karar yeter sayısına ilişkin anasözleşmeye ağırlaştırıcı veya hafifletirici hükümler konulamayacağı gibi, gündeme madde ilave edilmesi hususunda kısıtlama getirici veya daha da genişletici hükümler de konulamaz.⁷

4. Mahkeme Tarafından Yönetim Kurulu Kararının Doğrudan İptal Edilmesi⁸

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere, kooperatiflerde yönetim kurulunun ortaklıktan çıkarma (ihraç) kararları dışındaki kararları aleyhine kural olarak iptal davası açılmaz. Ancak, durum böyle ise de, yönetim kurulu kararlarının icra edilmesi sonucu bir ortağın kişisel olarak doğrudan doğruya

6) Yargıtay 11. H.D.'nin 17.06.2002 tarihli ve E.2002/4308, K.2002/6162 sayılı; 16.10.2000 tarihli ve E.2000/6827, K.2000/7983 sayılı; 18.09.1995 tarihli ve E.1995/5195, K.1995/6430 sayılı kararları.

7) Ahmet Kurtalan, Kooperatifler Kanunu ve Açıklaması, Seçkin Yayınları, Ankara 2007, s.298.

8) Mustafa Yavuz, agm, S.196.

zarar görmesi, ortaya konulan eylemin ortağın hukukunu ilgilendirmesi ve onun haklarını ortadan kaldırır nitelikte bulunması hallerinde, bu kuraldan ayrılma zorunluluğunun bulunduğu ve söz konusu yönetim kurulu kararları aleyhine doğrudan iptal davası açılabileceği Yargıtay tarafından kabul edilmektedir.

Öyle ki, Yüksek Mahkemenin bir kararında, KoopK'da ortağın ihracı dışındaki yönetim kurulu kararlarının iptalinin düzenlenmemiş olmasının, yönetim kurulunun diğer kararlarına karşı doğrudan doğruya zarar gören ortağın iptal davası açamayacağı biçiminde yorumlanamayacağı, aksi takdirde, sorunun genel kurula taşınması durumunda diğer ortakları doğrudan ilgilendirmedeğinden hakkaniyete uygun olmayan bir kararın çıkmasının muhtemel olduğu belirtilmiştir.⁹

Dolayısıyla, mevzuatta düzenlenmemekle beraber yargı kararları ışığında, belirtilen hallerle sınırlı ve istisnai olmak üzere kooperatif yönetim kurulu kararlarının iptali için doğrudan iptal davası açılması mümkündür.

Eğer ki, bir ortak kişisel haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle mahkemeden ilgili yönetim kurulu kararının iptalini istemişse, ortağın bu kararın kişisel haklarını ne şekilde ihlal ettiğini ispatlaması ve gerekli bilgi ve belgeleri mahkemeye ayrıca ibraz etmesi gerekir.

Yönetim kurulu kararlarının doğrudan iptaline ilişkin olarak Yargıtay örneğin, yönetim kurulunun konutların inşası bittikten sonra kura çekilmesini öngören anasözleşmenin ilgili maddesine aykırı olarak inşaatlara başlanmadan kura çekimi kararı alması¹⁰, kura çekim tutanağının ve dayanağı olan yönetim kurulu kararının hukuka aykırı olması¹¹, yapımına karar verilen tesislerin plan ve projeye aykırı olarak davacıya ait konutların önünü kapatacak şekilde inşa edilmesi¹², kooperatifçe yapılan ihale ile satılan işyerlerinin devrinin yönetim kurulu kararı ile iptal edilmesi¹³, yönetim kurulunun bir yönetim kurulu üyesini görevinden alması¹⁴, yönetim kurulunun kooperatife ortaklık başvurusunu reddetmesi¹⁵, tarım kredi kooperatifi temsilcisinin bölge birlik görevinin yönetim kurulu kararıyla sona erdirilmesi¹⁶ gibi konularda ortağın kişisel haklarının ihlal edildiğine ve ortakların doğrudan dava açabileceğine karar vermiştir.

5. Batıl Yönetim Kurulu Kararları

KoopK'da yönetim kurulu kararlarının butlanına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bununla birlikte, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹⁷ (TTK) 391. maddesinde anonim şirketlerde batıl yönetim kurulu kararları özel olarak düzenlenmiştir.

Bilindiği üzere, KoopK'nın 98. maddesi, **"Bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümler uygulanır."** hükmünü havidir. Bahsi geçen atıf gereğince, anonim şirket yönetim kurulu kararları hakkında uygulanan TTK md. 391 hükmü kooperatifler için de caridir.

Bu kapsamda, kooperatif yönetim kurulu kararlarının batıl olduğunun tespiti mahkemeden istenebilir. Özellikle; eşit işlem ilkesine aykırı olan, kooperatiflerin temel yapısına uymayan veya

9) Yargıtay 11. H.D.'nin 17.09.2002 tarihli ve E.2002/7111, K.2002/7779 sayılı kararı.

10) Yargıtay 11. H.D.'nin 17.02.2003 tarihli ve E.2002/8771, K.2003/1183 sayılı kararı.

11) Yargıtay 11. H.D.'nin 07.02.2005 tarihli ve E.2004/4188, K.2005/744 sayılı kararı.

12) Yargıtay 11. H.D.'nin 17.09.2002 tarihli ve E.2002/7111, K.2002/7779 sayılı kararı.

13) Yargıtay 11. H.D.'nin 09.07.2007 tarihli ve E.2006/7467, K.2007/10413 sayılı kararı.

14) Yargıtay 11. H.D.'nin 03.05.2004 tarihli ve E.2003/10996, K.2004/4850 sayılı; 16.09.2004 tarihli E.2003/13813, K.2004/8319 sayılı; 28.01.1999 tarihli ve E.1998/8236, K.1999/201 sayılı kararları.

15) Yargıtay 11. H.D.'nin 20.04.2006 tarihli ve E.2005/4763, K.2006/4366 sayılı kararı.

16) Yargıtay 11. H.D.'nin 17.09.2001 tarihli ve E.2001/4164, K.2001/6822 sayılı; 13.02.2006 tarihli ve E.2005/1669, K.2006/1321 kararları.

17) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

sermayenin korunması ilkesini gözetmeyen, ortakların özellikle vazgeçilmez nitelikteki haklarını ihlal eden veya bunların kullanılmalarını kısıtlayan ya da güçleştiren, diğer organların (genel kurul veya denetim kurulunun) devredilemez yetkilerine giren ve bu yetkilerin devrine ilişkin kooperatif yönetim kurulu kararları batıldır. Hükümde geçen “**özellikle**” ibaresi nedeniyle, batıl yönetim kurulu kararları sadece yukarıda yer verilen kararlardan ibaret değildir.

Bir başka anlatımla, butlana yol açacak hukuka aykırılık halleri sayılanlarla sınırlı tutulmamıştır. Bu noktada, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun¹⁸ 27. maddesi uyarınca, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan yönetim kurulu kararları da kesin olarak hükümsüzdür.

Söz konusu nitelikleri haiz yönetim kurulu kararlarının batıl olduğunun tespiti için ortaklar ve yönetim kurulu üyeleri de dâhil olmak üzere meşru menfaati bulunan ve hukuki yararı zedelenen herkes, belli bir süreye bağlı olmaksızın butlan davası açma hakkına sahiptir. Tespit davası, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinde ve kooperatif aleyhine açılır.

6. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca kooperatiflerin idare ve temsil organı olan yönetim kuruludur. Yönetim kurulunca alınan kararların belli hallerde iptali mümkündür. Bunlardan birincisi, ortaklıktan çıkarmaya ilişkin kararlardır. Genel kurul veya anasözleşmenin yetkili kılması halinde yönetim kurulu, bir ortağı anasözleşmede gösterilen sebeplerden dolayı ortaklıktan çıkartabilir. Ortak, yönetim kurulu kararının kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren üç ay içinde genel kurula itiraz edebileceği gibi mahkemede itiraz davası da açabilir.

Genel kurula itiraz edildiği takdirde, yönetim kurulunun çıkarma kararı aleyhine itiraz davası açılmaz. Ancak, itiraz üzerine genel kurulca verilecek karara karşı dava açılabilir. Bu durumda yönetim kurulunca alınan ortaklıktan çıkarmaya ilişkin yönetim kurulu kararının genel kurul tarafından iptal edilmesi mümkündür.

Öte yandan, genel kurul toplantılarında kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunması ve genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile kanun, anasözleşme ve iyi niyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali hususu gündeme alınabilir. Bahsi geçen konunun gündeme alınması durumunda, genel kurul yönetim kurulu kararını iptal eder veya talebi reddeder.

Kooperatiflerde yönetim kurulunun ortaklıktan çıkarma kararları dışındaki kararları aleyhine kural olarak iptal davası açılmaz ise de, Yargıtay'ın yerleşmiş içtihadına göre, yönetim kurulu kararlarının icra edilmesi sonucu bir ortak kişisel olarak doğrudan doğruya zarar görürse, söz konusu yönetim kurulu kararının iptali için dava açılabilir. Bunun yanında, KoopK'nın 98. madde yollamasıyla Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde yönetim kurulu kararlarının batıl olduğunun tespitinin mahkemeden istenebilmesi mümkündür.

18) 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 04.02.2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

KOOPERATİFLERDE TİCARET SİCİLİ İŞLEMLERİ

*Yasin YAVUZ**

Giriş

Bilindiği üzere Kooperatifler 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda düzenlenmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ise Kooperatifleri bir şirket türü olarak tasnif etmiştir. Ayrıca, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu şirketlerin ticaret sicili işlemlerini düzenlemiş olup, burada yer alan hususları daha detaylı açıklayan Ticaret Sicili Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Anılan Kanun ve Yönetmelikte zorunlu tescil işlemlerinin neler olduğu, bu tescil işlemlerinin hangi tevsik edici belgeler ile kim tarafından, ne zaman ve nasıl yapılması gerektiği ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Biz de bu makalemizde Kooperatiflerin tescil işlemlerini genel hatları ile anlatacağız.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Göre Genel Tescil İşlemleri

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 24'üncü maddesine göre ticaret sicili, Gümrük ve Ticaret Bakanlığının gözetim ve denetiminde ticaret ve sanayi odaları veya ticaret odaları bünyesinde kurulacak ticaret sicili müdürlükleri tarafından tutulur. Bir yerde oda mevcut değilse veya yeterli teşkilatı yoksa, ticaret sicili, Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca belirlenecek bir odadaki ticaret sicili müdürlüğü tarafından tutulur. Ticaret sicili, ticaret sicili müdürü tarafından yönetilir.

TTK'nın 27'nci maddesine göre ticaret siciline tescil, kural olarak istem üzerine yapılacak olup, resen veya yetkili kurum veya kuruluşun bildirmesi üzerine yapılacak tescillere ilişkin hükümler saklıdır. Harca tabi işlerde, tescil anının saptanmasında harç makbuzunun tarihi belirleyicidir.

Tescil istemi ilgililer, temsilcileri veya hukuki halefleri tarafından yetkili sicil müdürlüğüne yapılır. Bir hususun tescilini istemeye birden çok kimse zorunlu ve yetkili olduğu takdirde, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, bunlardan birinin talebi üzerine yapılan tescil tümü tarafından istenmiş sayılır.

Ticaret Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre tescil istemi dilekçe ile yapılır. Dilekçe sahibi kimliğini ispat etmekle mükelleftir. Ancak, dilekçedeki imza noterlikçe onaylanmışsa, ayrıca kimliğin ispatlanmasına gerek yoktur.

***Gümrük ve Ticaret Müfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**

Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, tescili isteme süresi on beş gündür. Bu süre, tescili gerekli işlemin veya olgunun gerçekleştiği; tamamlanması bir senet veya belgenin düzenlenmesine bağlı olan durumlarda, bu senet veya belgenin düzenlendiği tarihten başlar. Öte yandan, Ticaret sicili müdürlüğünün yetki çevresi dışında oturanlar için bu süre bir ay şeklinde tanımlanarak kolaylık sağlanmıştır.

Tescil edilmiş bir hususta meydana gelen değişiklik de tescile tabidir. Tescilin dayandığı olgu veya işlemler tamamen veya kısmen sona erer ya da ortadan kalkarsa sicildeki kayıt da kısmen yahut tamamen silinir.

Yukarıda belirttiğimiz tescil işleminin dayanakları olan dilekçe, beyanname, senetler, belgeler ve ilanları içeren gazeteler, üzerlerine sicil defterinin tarih ve numaraları yazılarak sicil müdürlüğüne saklanır. Herkes ticaret sicilinin içeriğini ve müdürlükte saklanan tüm senet ve belgeleri inceleyebileceği gibi giderini ödeyerek bunların onaylı suretlerini de alabilir.

Bir hususun sicilde kayıtlı olup olmadığına dair onaylı belge de istenebilir. Tescil edilen hususlar, Kanun veya Kanunun 26'ncı maddesine göre çıkarılacak yönetmelikte aksine bir hüküm bulunmadıkça ilan olunur. İlan, Türkiye genelinde sicil kayıtlarının ilanına özgü Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi ile yapılır.

Bu hususlara ek olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 36'ncı maddesinde;

Ticaret sicili kayıtları nerede bulunurlarsa bulunsunlar, üçüncü kişiler hakkında, tescilin Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği; ilanın tamamı aynı nüshada yayımlanmamış ise, son kısmının yayımlandığı günü izleyen iş gününden itibaren hukuki sonuçlar doğuracağı, bu günlerin, tescilin ilanı tarihinden itibaren işlemeye başlayacak olan sürelerle de başlangıç olacağı,

Bir hususun tescili ile beraber derhâl üçüncü kişiler hakkında sonuç doğuracağına veya sürelerin derhâl işleyeceğine ilişkin özel hükümlerin saklı olduğu,

Üçüncü kişilerin, kendilerine karşı sonuç doğurmaya başlayan sicil kayıtlarını bilmediklerine ilişkin iddiaların dinlenmeyeceği,

Tescili zorunlu olduğu hâlde tescil edilmemiş veya tescil edilip de ilanı zorunlu iken ilan olunmamış bir hususun, ancak bunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği ispat edildiği takdirde, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebileceği,

Hüküm altına alınmıştır.

1163 Sayılı Kanun ve Ticaret Sicili Yönetmeliğinde Kooperatiflerin Tescili İle İlgili Yer Alan Hususlar

1163 sayılı Kanun'a göre tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.

Bir kooperatif en az 7 ortak tarafından imzalanacak ana sözleşme ile kurulur. Ana sözleşmedeki imzaların noterce onaylanması gerekir. Kooperatif ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre Kooperatiflerin kuruluşunda tescil ve ilan olunacak hususlar şunlardır:

- Ana sözleşme tarihi,
- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi,
- Kooperatifin unvanı ve merkezi,
- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri,
- Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu,
- Aynı sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler,
- Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği,
- Yönetim Kurulu üyeleriyle kooperatifi temsile yetkili kimselerin ad ve soyadları,
- Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve anasözleşmede de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının pay sahiplerine ne suretle bildirileceği,

Kooperatifler, lüzum gördükleri takdirde yurt içinde ve dışında şubeler açabilirler. Şubeler, merkezin sicil kaydına atıf yapılmak suretiyle buldukları yer ticaret siciline tescil olunurlar.

Diğer taraftan, 27/01/2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin 109'uncu maddesine göre bir kooperatifin kuruluşunun tesciline ilişkin başvuruda müdürlüğe aşağıdaki belgeler verilir:

- Kurucuların imzaları noter tarafından onaylanmış şirket sözleşmesi.
- Kooperatif kuruluşuna izin veren makamın izin yazısı.
- Kooperatifi temsil ve ilzama yetki verilen kişilerin noter huzurunda kooperatif unvanı altında atılmış imza beyannameleri.

Yönetmeliğin 110'uncu maddesine göre Kooperatiflerde sicile aşağıdaki olgular tescil edilir:

- Şirket sözleşmesindeki imzaların noter onay tarihi.
- Kooperatifin amacı, konusu ve varsa süresi.
- Kooperatifin unvanı ve merkezi.
- Kooperatifin sermayesi ve bunun nakdi kısmına karşılık olarak ödenen en az miktar ve her ortaklık payının değeri.
- Ortaklık payı belgelerinin ada yazılı olduğu.
- Aynı sermaye ve devralınan akçalı kıymetlerle işletmelerin neden ibaret oldukları ve bunlara biçilen değerler.
- Kooperatifin ne suretle temsil olunacağı ve denetleneceği.
- Denetçiler, yönetim kurulu üyeleri ve kooperatifi temsile yetkili kimselerin adı ve soyadı ve vatandaşlığı, kimlik numarası ve yerleşim yeri.

- Kooperatifin yapacağı ilanların şekli ve şirket sözleşmesinde de bu hususta bir hüküm varsa yönetim kurulu kararlarının ortaklara ne suretle bildirileceği.

Kooperatiflerin bunun dışında birçok işlemi de tescile tabidir. Bunlar 1163 sayılı Kanun'un muhtelif maddelerinde belirtilmiştir. Kooperatiflerle ilgili olarak yukarıda yer almayan hususlara ilişkin tescil başvurularında anonim şirketlere ilişkin hükümler kıyasen uygulanacaktır.

Sonuç

Yukarıdaki mevzuat hükümler birlikte değerlendirildiğinde Kooperatifler diğer şirket türleri gibi yaptıkları birçok işlemi ticaret siciline tescil ettirmek zorundadırlar. Bu tescil işlemleri yapılırken tescilin ne zaman, nereye, hangi belge ile ve kim tarafından yapıldığı oldukça önem arz etmektedir. Zira burada yer alan zorunluluklar yerine getirilmediğinde tescil işlemi bir hüküm ifade etmeyecektir.

Ayrıca, tescil yeni bir olgunun tescili, tadil ve terkin olmak üzere üç ana grupta sınıflandırılabilir. Örneğin adres değişikliği yapan bir kooperatif bu değişikliği tescil ettirmek ile yükümlüdür. Öte yandan, Kooperatiflerle ilgili Yönetmelikte bir hususun yer almaması durumunda anonim şirketlere ilişkin hükmün uygulanması hususu oldukça önemlidir.

Kaynakça

- * 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
- * 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu
- *Ticaret Sicili Yönetmeliği
- * Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kefalet Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi
- *Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016
- * koop.gtb.gov.tr

KOOPERATİFLERDE AYRILAN ORTAKLARLA HESAPLAŞMA

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Ortaklar değişik sebeplerle ortağı oldukları kooperatiflerden ayrılabilirler. Ortak ile kooperatif arasındaki ilişki ortağın serbest iradesi ile ortaklıktan ayrılması şeklinde olabileceği gibi belirli nedenlerin varlığı halinde kooperatifin tasarrufu ile de gerçekleşebilir. Bazı hallerde ortaklığın bitmesi ortağın ölümü gibi beşeri sebebe de dayanabilir. Ortaklığın devri hali de devreden ortak açısından kooperatiften ayrılma anlamını taşısa da bu işlem iki kimse arasında cereyan ettiği ve devir bedelinin miktarı, ödenmesi gibi meseleler devir eden ve devir alan ortak arasında serbestçe belirlendiği için devir işlemlerinde kooperatifin devir eden ortağa bir ödeme yapması söz konusu değildir. Dolayısıyla, devir hali hariç olmak üzere ortaklığın bitmesi hangi nedenle gerçekleşirse gerçekleşsin ayrılan ortak ile kooperatif arasında mali bir hesaplaşma gündeme gelecektir. Kanunda ayrılan ortağa ödenecek kalemler hakkında detaylı açıklama yapılmamış, bu husus daha çok Yargıtay kararları çerçevesinde şekillenmiştir. Bununla birlikte, iade edilecek tutarların ödeme zamanı ile kooperatifin bu ödemeyi geciktirip geciktiremeyeceğine yönelik hususlar yasal zeminde ele alınmıştır.

II - Ayrılan Ortağa Yapılacak Ödemelerin Kapsamı

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nda kooperatiften çıkan veya çıkarılan ortakların kendilerinin yahut mirasçılarının kooperatif varlığı üzerinde hakları olup olmadığı ve bu hakların nelerden ibaret bulunduğu ana sözleşmede gösterileceği belirtilmiş, bu haklar arasında yedek akçelerin bulunmadığı ifade edilmiştir. (KK Md. 17/1) Buradan hareketle ortağın ana sözleşmesinde ortağa böyle bir hak tanınmamış olması halinde ortağa herhangi bir ödeme yapılmayacağı anlamı çıkmakla birlikte, düzenlemenin devamında çıkan veya çıkarılan ortağın sermaye veya mevduatından kısmen veya tamamen yoksun kalacağı şeklindeki düzenlemelerin hükümsüz olacağı belirtildiğinden, kooperatiflerin ana sözleşmelerinde bu yönde bir ifadenin olmasının mümkün olmadığı, ancak bu hakların niteliği ile ilgili olarak ana sözleşmede düzenleme yapılabileceği düşünülmektedir. (KK Md. 17/3) Bu noktada yasa koyucu tarafından ayrılan ortakların kooperatifin taşınır ve taşınmazları üzerinde hakları olup olmadığının ana sözleşme ile belirleneceğini kastetmiş olması da mümkündür. Halihazırda kullanılan örnek ana sözleşmelere bakıldığında ayrılan ortaklara kooperatif varlıklarından pay verilmesi yönünde bir düzenleme bulunmadığından bu ana sözleşmeleri kabul etmiş olan kooperatiflerde ayrılan ortaklara kooperatif varlıklarından ödenti yapılması mümkün görünmemektedir.

Diğer taraftan, ayrılan ortaklarla hesaplaşma konusunda değişik türdeki kooperatiflerin ana sözleşmelerine bakıldığında, örneğin yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi gibi bazı kooperatiflerde

Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı

ortaklığı sona erenlerin sermaye ve diğer alacaklarının, o yılın bilançosuna göre hesaplanacağına belirtilmiştir¹, tarım satış kooperatifleri gibi kooperatif türlerinde çıkan ve çıkarılan ortaklara ödemiş oldukları sermaye paylarının ödeneceği hükmüne yer verildiği², esnaf sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatiflerinde ise o yıl bilançosunun menfi gelir-gider farkı ile sonuçlanmış olması halinde çıkan veya çıkarılan ortağın bu menfi gelir-gider farkından kendisine isabet eden miktarın ortağa ödenecek tutardan düşüleceğinin ifade edildiği görülmektedir. Esnaf sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatifleri ana sözleşmesinde yer alan bu hükmün Yargıtay tarafından verilen kararlara uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zira Yargıtay tarafından verilen birçok kararda kooperatifle ilişkisi kesilen ortağa ayrıldığı yıla ait genel masraftan (giderden) ortağa isabet eden tutarın düşülmesi sonucu bakiye tutarın ödeneceği kabul edilmiştir.³ Bununla birlikte hizmet ve dayanışma kooperatifi örnek ana sözleşmesinde ayrılan ortaklara genel kurulda karar alınmak kaydıyla ortakları enflasyona karşı korumak üzere altın veya bir standart mala endeksli özel hesap tutulmuş ise biriken meblağın ortağa iade edileceği ifade edilerek, ortakların kooperatife yatırdıkları tutarların bir nevi değerlendirilmiş olması halinde ortaya çıkan değer artışının da ortağa ödeneceği kabul edilmiştir.⁴

Diğer yandan yasada yedek akçelerin ortaklara dağıtımına ana sözleşme ile karar verilmesi başka düzenlemelerle de men edilmiş olduğundan yedek akçelerin gerek aktif ortaklara ve gerekse ayrılan ortaklara iadesi mümkün bulunmamaktadır. (KK Md.39/2) Bununla birlikte ayrılan Yasa'da ortaklara yapılacak ödemelerin niteliği ile ilgili detaylı bir tanımlama da yapılmadığından (KK Md.17/1) ayrılan ortağa yapılacak ödemelerin niteliklerinin belirlenebilmesi için öncelikle kooperatiflere ortaklar tarafından yapılan ödemelerin irdelenmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere kooperatife giren her ortak en az bir ortaklık (sermaye) payı alınması icap etmekte olup, 2009 yılında alınan Bakanlar Kurulu Kararı⁵ ile bu tutar 100 TL'den ibaret bulunmaktadır. (KK Md.19/1-2) Ancak sermaye tutarı kooperatiflerin amacını gerçekleştirmede mali açıdan önemli bir unsur teşkil etmemekte, kooperatifler faaliyetlerini devam ettirebilmek için ortaklarından genel kurulca belirlenen ve çoğunlukla aidat olarak adlandırılan tutarlar tahsil etmektedirler.

Buna göre Yasa'da açıkça zikredildiğinden ayrılan ortağa sermaye payının ödeneceği hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Mevduat kavramına gelince, bu kalemin kooperatif türlerine göre değişiklik göstereceği düşünülmektedir. Örneğin yapı kooperatiflerinde ortaklar sermaye, ek ödeme, genel kurul kararlarıyla belirlenen aidatlar, gecikme faizi gibi ödemelerde bulunmaktadır. Buna karşın ortak örneğin esnaf sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatiflerinde ortak ödemeleri ortakların kredi kullanımı esnasında belirli orandaki kesintinin kooperatifin banka hesabına aktarılması şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, Yasa'da ayrılan ortağın sermaye ve mevduatından yoksun kılınmayacağı hüküm altına alındığından, kooperatiflerde ayrılan ortaklara sermaye ile genel kurul kararları sebebiyle ödediği tutarların ödeneceği anlaşılmaktadır.

Burada, ayrılan ortaklara ek ödeme, gecikme faizi gibi isimler altında yaptıkları ödemelerin geri verilip verilmeyeceğinin tartışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kanımızca ortakların kooperatife yaptıkları bağışların, ödedikleri gecikme faizlerinin ve ek ödemelerin iadesi mümkün değildir. Bağış ve gecikme faizleri kooperatifin geliri olarak, ek ödeme ise zararın kapatılmasında kullanılacağından (KK Md.31/1), sonuç olarak oluşan kar veya zararın, ayrılan ortağa yapılacak ödemede dikkate alınacak olması nedeniyle, bunlar ayrılan ortağa yapılacak ödemelerde hesaplanmaz. Kooperatifler Kanunu'na göre ayrılan ortağa yapılacak ödemeler bilançoya göre belirlenir. Bununla birlikte genel giderler ile birlikte diğer tüm giderlerin sonuçları gelir tablosundan alınarak, bilançoda kar/zarar şeklinde gösterilir. Dolayısıyla, bilançodaki kar/zararın pay edilerek ortak başına düşen payın belirlenmesi daha hakkaniyetli ve eşitlik ilkesine daha uygun olacaktır⁶

1) Bkz. koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

2) Bkz. koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

3) Bkz. Y.11.HD 17.3.2008, 1674/3352, Y.11. HD. 10.3.2008, 1462/2803, Y.11. HD. 8.11.2007, 11053/14013

4) Bkz. koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

5) Bakanlar Kurulu'nun 14/07/2009 tarih ve 2009/15233 sayılı kararı

6) ÇALIŞKAN Merdan, Mali Çözüm Kasım-Aralık 2011

Ancak kooperatifler kâr amacı güden kuruluşlar olmadığından, buradaki kâr zararı olumlu/olumsuz veya müspet/menfi gelir gider farkı olarak anlamak gerekir.

Bu noktada kooperatif bilançosunda yer alan geçmiş yıl zararlarının da ayrılan ortağa yapılacak ödemeden mahsup edilip edilmeyeceği sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere kooperatiflerde, bir yıllık faaliyet sonuçları menfi (olumsuz) olduğu takdirde açık yedek akçelerden ve bunların yeterli gelmemesi halinde ek ödemelerle veya ortak sermaye paylarıyla karşılanmaktadır. (KK Md.38/5) Buna göre ayrılan ortağın ayrıldığı yıl bilançosunda geçmiş yıl ve cari yıl zararları yedek akçe, ek ödemelerle kapatılmadığı takdirde, bu açıklardan ortak başına isabet eden tutar da ayrılan ortağa yapılacak ödemeden düşülecektir.

Burada dikkat çekilmesi gereken noktalardan biri de kooperatif bünyesinde ortak veya personel için oluşturulmuş olan özel fonlar ile müspet gelir gider farkından ayrılacak ortağa ödeme yapılıp yapılmayacağıdır. Kooperatifler Kanunu'na göre özel fonların ne şekilde kullanılacağı ana sözleşmede gösterilecektir. (KK Md.41/2) Bu bakımdan örnek ana sözleşmelere bakıldığında bu amaçla oluşturulacak fonların kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere oluşturulacağı belirtilmiş⁷, bu kapsamda ana sözleşmesinde belirtilen hükümlerin yer aldığı kooperatiflerde, kooperatifin gelişimi için oluşturulmuş fonlarda biriken tutarların da ayrılan ortağa verilmesinin mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Diğer yandan gelir gider farkının müspet (olumlu) olması halinde risturn⁸ dağıtımı gündeme gelecek ve şayet ana sözleşmede bu dağıtımın yedek akçeye eklenmesi yönünde hüküm var ise olumlu gelir gider farkı zaten ortaklara dağıtılmayıp yedek akçeye eklenecektir. (KK Md.38/1-2) Ana sözleşmede bu yönde bir hüküm yoksa ayrılan ortağın ayrılma tarihine kadar hesaplanacak tutarda risturn alması gerekecektir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; kooperatiflerde ölüm halinde ortaklık sona ermekle birlikte, şayet kooperatif ana sözleşmesinde ölüm sonrası ortaklığın devamına imkan sağlanmış ise ölen ortağın mirası reddetmemiş varislerinin ortaklığı devam ettirmek istemesi gerekmektedir. (KK Md.14) Aksi takdirde ölüm ile birlikte ortağın ortaklığı sona erecek ve ortaklık payının ölümün gerçekleştiği yıl bilançosuna göre hesaplanarak tasfiye edilerek yasal varislerine ödeme yapılacaktır.

III - Ödeme Zamanı Ve Zamanaşımı

Yasa'da ödemenin ortağın ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanacağı belirtilmiştir. (KK Md.17/1) Bu noktada ayrılan ortaklara yapılacak ödemelerde ödeme zamanının belirlenmesinde öncelikle bilançonun ne zaman kesinleştiğini belirlemek gerekmektedir.

Bilindiği üzere kooperatiflerde her yıl olağan genel kurul toplantılarının ertesi yılın Haziran ayı sonuna kadar yapılması gerekmekte ve olağan genel kurul toplantılarında geçmiş yıla ait mali tablolar görüşülmektedir. (KK Md.45/1) Dolayısıyla bir yılın bilançosu ertesi yıl yapılan genel kurul toplantısında görüşüldükten sonra kesinleşmektedir.

Diğer taraftan, konuyla ilgili örnek ana sözleşmelere bakıldığında ayrılan ortağa bilanço tarihinden itibaren bir ay içinde ödeme yapılacağı hüküm altına alındığı görülmektedir.⁹ Buradan hareketle ayrılan ortağın ödemesinin de bilançonun görüşüldüğü genel kurul tarihinden itibaren bir ay içinde ifa edilmesi gerekmektedir.

Durumu örneklemek gerekirse 2016 yılı olağan genel kurul toplantısının 25/04/2017 tarihinde yapıldığı bir kooperatifte 2016 yılında ayrılması gerçekleşmiş bir ortağın ödemesinin en geç

7) Bkz. koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

8) Özellikle tüketim kooperatiflerinde bir yıllık faaliyet sonucunda ortaya çıkan gelir gider farkının olumlu olması halinde bu tutarın kooperatifle yaptıkları işlem hacmine göre ortaklara dağıtılması

9) Bkz. koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

25/05/2017 tarihine kadar yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu tarih aynı zamanda alacaklı ortağı alacağına muacceliyet tarihinin de başlangıcını teşkil etmektedir.

Ancak, bu durum ortağın ayrıldığı ortaklık payının başkaca bir ortağa verilmemesi hali için geçerli olup, şayet ayrılan ortaktan boşalan ortaklık payı için kooperatif ortak kaydı gerçekleştirmiş ise ayrılan ortağın bakiye alacağını derhal ödemekle mükellef tutulmuştur. Bu husus yasal metinde hükme bağlanmamış olmakla birlikte hemen hemen tüm kooperatiflere ait örnek ana sözleşmelerde açıkça düzenlenmiştir.¹⁰ Hüküm, ayrılan ortaklar nedeniyle mali kayıp yaşayacak olan kooperatiflerin yeni ortak kaydı gerçekleştirmek suretiyle kaynağa kavuşmuş olmaları ve dolayısıyla ayrılan ortağa yapılacak ödentiye geciktirmeye yönelik bir nedenin kalmaması nedeniyle getirilmiştir.

Kooperatiflerin ayrılan ortağın yerine yeni ortak alınması halinde ayrılan ortağın ödemesini derhal yerine getirmesi gerektiği gibi, Yargıtay tarafından verilen bir içtihadta, ayrılan ortağın yerine yeni ortak alınmamakla birlikte başka ortaklık paylarına çok sayıda ortak kaydedilmiş olması halinde de kooperatifin mali kaynak elde ettiği ve dolayısıyla ayrılan ortağın ödemesini geciktiremeyeceğinin değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹¹

Öte yandan, Kanun'da kooperatife bazı şartlar altında ayrılan ortaklara yapılacak iade ödentileri erteleme imkanı sağlanmıştır. Söz konusu ertelemenin olabilmesi için yapılacak ödeme ile kooperatifin varlığının tehlikeye düşecek olması ve genel kurulun bu hususta karar alması gerekmektedir.(KK Md.17/2) Genel kurul bu yöndeki bir ertelemeyi azami üç yıllık süre için alabilecek, ana sözleşmede bu yöndeki düzenlemelerde daha kısa bir sürenin tespit edilmiş olması da önem arz etmeyecektir. Bu gibi hallerde genel kurulun belirlediği sürenin sona ermesini takiben ayrılan ortağa ödeme yapılması gerekecektir.

Yine yasada ortakların ayrılma nedeni ile kooperatiften alabilecekleri mevduatları için zamanaşımı öngörülmüştür. Buna göre ayrılan ortaklar ile mirasçılarının alacak ve hakları bunları isteyebilecekleri günden başlayarak beş yıl geçmekle zamanaşımına uğrayacaktır.(KK Md.17/2) Dolayısıyla, ayrılan ortağın mevduatını talep edebileceği anın başlangıcı zamanaşımının başlangıcı için belirleyici olacak, örneğin 2016 yılı Kasım ayında ayrılma isteğini kooperatife bildiren ve bu isteği kabul edilen ortağa yapılacak ödeme 2017 yılında yapılacak genel kuruldan itibaren bir ay içinde ödenecek, zamanaşımı da ortağın söz konusu tutarı istemeye başlayacağı bir aylık sürenin bitimi ile başlayacaktır.

IV - Sonuç

Kooperatiflerde ayrılan ortakların sermaye ve mevduatı korunmuştur. Kooperatifler Kanunu'na göre ayrılan ortaklar ödemiş oldukları sermaye veya mevduatından kısmen veya tamamen yoksun bırakılamayacak, ancak kooperatifin varlığını tehlikeye düşürecek nitelikteki iadeler genel kurul kararı ile azami üç yıl geciktirilebilecektir. Bununla birlikte, ayrılan ortaklara yedek akçe, ek ödeme, gecikme faizi gibi ödemelerinin iadesi mümkün olmadığı gibi, ana sözleşmesinde aksine hüküm olmadıkça kooperatife ödediği tutarların yabancı para veya yatırım getirisi olan başkaca ekonomik unsurlara endeksenerek iadesi de söz konusu olamayacaktır. Yargıtay tarafından verilen ve bazı kooperatiflerin de ana sözleşmelerinde yer aldığı üzere, ayrılan ortaklara ayrıldığı yıl bilançosuna göre hesaplanacak sermaye ve mevduatından yine o yıla ait olumsuz gelir-gider farkı tutarından ortağın hissesine düşen tutarın mahsup edilmesi sonucu hesaplanan tutarın ödenmesi gerekecektir. Bu bağlamda, kooperatif genel kurul toplantılarında dahi ayrılan ortaklara yapılacak iadelerin, mevduatından belirli bir oran kesilmek suretiyle belirlenmesi yasal düzenlemeye uygun düşmemekte, ayrılan ortaklardan yapılacak kesintide bilançonun kesinleşmesi ve bu bilançodaki menfi gelir-gider farkının indirilmesi icap gerekmektedir.

10) Bkz.koop.gtb.gov.tr-örnek ana sözleşmeler

11) Y.23.HD.E.2011/1756, K.2011/2350

İŞÇİ KOOPERATİFLERİ VE OSLO DEKLERASYONU

*Rabia Gökçen MERT KORKMAZ**

Son küresel ekonomik kriz, 2008 yılında ABD'deki finansal çöküş ile başlamış ve hızlı bir şekilde bütün dünyada güçlü bir ekonomik dengesizliğe neden olmuştur. Finansal açıdan yaşanan felaket, bilhassa özel sektörün kredi bulmada yaşadığı sorunlar nedeniyle ekonomik krize yol açmıştır. Finansman kaynağı bulamayan şirketlerin iflas etmeleri işsizliğe; işsizlik ise bireylerin ve hane halkının tüketimlerini önemli ölçüde kısmasına neden olmuştur.

Bu doğrultuda dünya genelinde hem üretim hem de ticaret ciddi oranda daralmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2012 yılı raporuna göre, üç yıllık süre boyunca etkili olan ekonomik kriz, küresel işgücü piyasalarında toplam işsizlik rakamlarının 27 milyon artmasına ve kümülatif olarak 200 milyon kişiye ulaşmasına neden olmuştur (ILO, 2012). Ekonomik krizden kaynaklanan işsizlik oranlarındaki artış gelişmiş ekonomiler üzerine daha fazla etki göstermiştir.

Az gelişmiş ülkelere nazaran küresel sistemle entegre daha fazla sayıda şirketin olduğu ve daha çok işçiyi istihdam eden sanayi ve hizmetler sektörüne sahip bu ülkeler, işsizliğin yarattığı sosyo-ekonomik sorunları daha derinden hissettiler.

Örneğin Avrupa Birliğine dahil ülkelerde henüz kriz başlamadan önce, 2007 yılında % 7 seviyelerinde olan işsizlik oranı, 2011'de %9,8 olmuş ve 2012 yılı Ocak ayı itibarıyla % 10 barajını aşmış ve toplamda 24,3 milyon kişinin işsiz olduğu bir tablo ortaya çıkarmıştır (*Roelants, Dovgan, Eum, & Terrasi, 2012*).

İşsizlik sorunu bu dönemde özellikle genç nüfusu fazlasıyla etkilemiştir. 2011 yılında, dünya üzerinde 15-24 yaş arası nüfus içerisindeki 74,8 milyon kişi işsizlikten muzdariptir ki bu rakam 2007 yılına göre 4 milyon kişi artmıştır. Kriz öncesi döneme göre % 1'lik artışla küresel genç nüfus işsizlik oranı % 12,7'ye ulaşmıştır. Yalnızca Avrupa'da yaklaşık 5,5 milyon genç işsizliğin olumsuz etkilerini hissetmektedir (*EUROSTAT, 2014*).

Küresel krizin ilk aşamasında, genel olarak finansal sektör üzerinde güçlü bir olumsuz etki bulunmakta iken, Avrupa'da kötüleşen ekonomik veriler, kamu açığının azaltılmasına yönelik tedbirlerin ve kemer sıkma politikalarının dayatılmasına neden olmuştur.

UÇÖ bu kemer sıkma politikalarının işgücü piyasasını ve toplam işsizlik miktarını önemli ölçüde kötü etkilediği konusunda uyarılar yapmıştır. 2012 yılı Çalışma Raporu'nda yıkıcı sonuçlara sahip mali kemer sıkma ve işgücü piyasası reformlarının alternatifi olarak büyüme ve iş odaklı bir stratejiyle hareket edilmesi önerilmiştir.

***Gümrük ve Ticaret Uzmanı**

Benzer şekilde Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatına (OECD) bağlı Ticaret Birlikleri Danışma Konseyi, 2011 yılı yaz aylarında yaptığı açıklamada; büyümenin hemen hemen tüm ülkelerde yavaşladığını ve küresel ekonominin tehlikeli yeni bir döneme girdiğini, gelişmiş ülkelerde, özellikle de Avrupa'da yeni finansal risklerin ortaya çıktığını, devam eden krizin neredeyse 84 milyon işçiyi yoksullukla tehdit ettiğini, istihdam oranının artması için büyümeye ihtiyaç duyulduğu kadar, sürdürülebilir büyüme ve kriz sonrası toparlanma için daha fazla sayıda kişinin istihdam edilmesine de ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Trumka, 2012).

Avrupa Yoksullukla Mücadele Ajansı (EAPN) ise günümüz ekonomik krizinin bir sonucu olarak gelir dağılımındaki adaletsizliklerin arttığını, dünyanın en zengin % 10'unun, dünya üzerindeki toplam zenginliğin % 83'üne sahip olduğunu aktarmaktadır (Duffy, 2012).

Avrupa Ticaret Birlikleri Konfederasyonu Genel Sekreteri Bernadette Segol, acil olarak paradigma değişikliğine gidilmesinin gerektiğini, ekonomik gerilemenin zaten kötü durumda olanları daha kötü ekonomik şartlara maruz bıraktığını, sosyal adaletin hem ulusal düzeyde hem de AB Düzeyinde politik gündemin bir numaralı konusu olması gerektiğini, Avrupa Birliği ülkeleri liderlerinin yalnızca kemer sıkma politikalarına odaklanması halinde artan yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliklerinin sosyal ve politik dengesizliklere neden olabileceğini vurgulamaktadır (Segol, 2012).

Kooperatiflerin ekonomik krizlere karşı dayanıklılıklarının yanı sıra, hatta ondan çok daha önemli surette, yeni iş yaratılması, istihdamın artırılması, bölgesel kalkınma farklılıklarının azaltılması, kadınların, gençlerin, engellilerin ve dezavantajlı grupların işgücü piyasasına entegre edilmesi konularında üstlenebilecekleri etkin role vurgu yapılması gereklidir.

Mezkur sorun alanlarına sosyal kooperatifler aracılığı ile getirilecek her çözüm aynı zamanda ülke ekonomisini geliştirecek, sağlamlaştıracak adımlar ihtiva edecektir. Bununla birlikte kooperatiflerin yukarıda bahsedilen faaliyet alanları içerisinde yeni iş yaratılmasının diğerlerinden farklı olduğu da açıkça görülmektedir.

Zira diğer sorunlara yönelik kurulan sosyal kooperatifler, yürütmüş oldukları faaliyetler ve ürettikleri mal ve hizmetler ile paydaşlarına fayda sağlarken, yeni işlerin yaratılmasına yönelik kurulan kooperatifler, üyelerini istihdam ederek doğrudan fayda sağlamaktadır. Bu tip kooperatifler literatürde işçi kooperatifi, çalışanlarına ait kooperatifler, işçi mülkiyetindeki kooperatifler gibi çeşitli adlarla anılmaktadır.

İşçi kooperatifleri, çalışanlarının mülkiyetinde olan ve onlar tarafından yönetilen mal ve hizmet üretim birimleridir. İşçi kooperatiflerinin temel amacı bir mal veya hizmetin üretilmesi değil, bu üretim yolu ile üyelerinin istihdamının sağlanmasıdır.

Diğer bir deyişle, işçi kooperatiflerinin yürütmüş oldukları faaliyetler, üretilen mal veya sunulan hizmetten istifade edenlerden çok üyelerinin/işçilerinin yararını gözetmektedir.

Bu itibarla işçi kooperatifleri diğer kooperatiflerden, hatta sosyal kooperatif başlığı altında nitelenebilecek diğer kooperatif türlerinden oldukça farklıdır.

İşçi kooperatiflerinin iki temel özelliği şunlardır (US Federation of Worker Cooperatives, 2014):

- (1) işçi-üyeler kendi işlerine birlikte yatırım yaparlar ve karı birlikte paylaşırlar.
- (2) bir üye bir oy genel ilkesine bağlı kalınarak demokratik şekilde karar alınır.

İşçi kooperatiflerinin geçmişi İngiltere'de 1760'lara kadar gitmekle beraber, ilk işçi kooperatifinin 1833 yılında mücevher işleyenler arasında Paris'te kurulduğu belirtilmektedir. Yine ilk ulusal işçi kooperatifi federasyonu Fransa'da 1844 yılında kurulmuştur (Rehber, 2011). İşçi kooperatifleri de

kooperatiflerin temel çalışma ilkeleri olan Rochdale ilkeleri ve değerlerini takip etmektedir.

İşçi kooperatifleri günümüzde İtalya, ABD, Hindistan, İspanya ve İngiltere gibi dünyanın birçok yerinde önemli etkinlikler yerine getirmektedir. UKB'nin şemsiyesi altında 1947 yılında kurulan ve endüstri, hizmet ve zanaat kooperatiflerini içine alan CICOPA'nın Avrupa ayağı olan CECOP 1979 yılında Manchester'da kurulmuştur.

CECOP'a üye olan kurumlar arasında küçük ve orta ölçekli işçi kooperatifleri ile sosyal kooperatiflerin yoğunluğu bilinen bir mevzudur. Bu itibarla, işçi kooperatifinin ne olduğu ve ne olmadığı hususunda, CICOPA/CECOP tarafından 2003 yılında geliştirilen (*Oslo Deklarasyonu olarak da bilinir (US Federation of Worker Cooperatives, 2014)*) ve UKB'nin 2005 yılında Kolombiya'da gerçekleştirdiği genel kurulda onaylanan İşçi Kooperatiflerine İlişkin Dünya Bildirisi oldukça önem arz etmektedir.

3.4.1.1. İşçi Kooperatiflerine İlişkin Dünya Bildirisi

I. Genel Hususlar

İnsanlık iş ilişkilerini daha iyi, daha adil ve daha onurlu hale getirme ve iş organizasyonu içerisinde yer alan emeğin niteliğini geliştirme konusunda sürekli bir arayış içerisinde. Günümüzde insanoğlu mesleki faaliyetlerini üç temel yöntem altında yürütmektedir (CICOPA, 2004):

- i. Kişinin kendi kapasitesi ve öz disiplini ile bağımsız olarak gerçekleştirdiği faaliyetler serbest meslek kapsamındadır.
- ii. Bir işverene bağlı olarak, bireysel ya da toplu pazarlık neticesinde tespit olunan bir bedel karşılığında gerçekleştirilen faaliyetler ücretli çalışma şeklinde tanımlanır.
- iii. Serbest çalışmanın tipik sınırlamaları olmaksızın, ve geleneksel ücret-temelli emek kurallarına tabi olmadan, ortaklaşa yürütülen iş ve yönetime dayalı üçüncü faaliyet şekli ise işçi sahipliğidir.

Günümüzde işçi mülkiyet yöntemleri arasında, evrensel kooperatifçilik ilkeleri, değerleri ve yöntemleri temelinde yapılandırılan işçi kooperatifleri, gelişim ve önem açısından en yüksek seviyeye ulaşmıştır. İşçi kooperatifleri UKB'nin Manchester'da 1995 yılında belirlediği Kooperatif Kimliğine dayalı surette idare edilmektedir.

Bununla birlikte, hedefleri ve amaçları diğer kategorilere ait kooperatiflerden farklı olan işçi kooperatiflerine özel iç işleyiş kuralları tanımlanması ve bu tip kooperatiflerin bazı temel özelliklerin belirtilmesi gerekli hale gelmiştir.

Bu tanımlamaların yapılması ile birlikte, hem dünya genelinde işçi mülkiyeti kooperatifi kavramının tutarlılığı artacak, hem işçi kooperatiflerinin genel hedeflerinden sapmalar veya suistimaller önleneyecek, hem de sürdürülebilir istihdam yaratma amacındaki bu kooperatiflerin sosyal ve ekonomik fonksiyonuna vurgu yapılarak gelişimleri teşvik edilecektir.

Bu bildirge ayrıca işçi mülkiyeti kooperatiflerinin önemine odaklanması, işçi kooperatiflerinin desteklenmesi ve işçi kooperatiflerinin Devlet, uluslararası kuruluşlar, sendikalar ve diğer kategorilere dahil kooperatifler ile ilişkilerinin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Yukarıda belirtilen konularda sağlanacak olan gelişme; işçi kooperatiflerinin işsizlik ve sosyal dışlanma sorunlarının çözümündeki rollerinin tam olarak tanınmasını ve iş ilişkisinde taraflar arasında adalet ve karşılıklı saygının, ekonomik ilişkilerde demokratikleşmenin, adil refah

dağılımının savunucusu olduğunu teyit edecektir. CICOPA, bireysel esnaf kooperatifleri ile diğer kategorilere ait kooperatiflerinin yönetiminin, hali hazırda iş ve üretim kavramlarına dayalı olması gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte bu bildirme spesifik olarak işçi kooperatiflerine yöneliktir.

Bu bildirme diğer kooperatif türleri ve sosyal ekonomi işletmelerine atfen hazırlanmamış olmasına rağmen; işçilerine üye olma imkanı ve pay sahipliği hakkı tanıyan, diğer üyeler ile işçilerin çıkarlarının uygun şekilde temsil edildiği tüketim kooperatiflerinde, emeğe yüksek değer atfedilen ve aslında istihdam edilen kişilere işçi kooperatifleri benzeri fayda sağlayan işçilerin mülkiyetindeki limited şirketlerde ve hatta işçilerine refah hizmetleri sunan ve özel çalışma ilişkileri sağlayan, yürüttükleri faaliyetlerde az ya da çok sosyal fayda yönü bulunan her türlü işletmede de, mümkün olduğunca uygulanabilir.

Yukarıda belirtilen hususlar temelinde, CICOPA aşağıda yer verilen İşçi Kooperatifler Bildirgesi'ni oybirliğiyle onaylamıştır (*CICOPA, 2004*).

II. Temel Özellikler

1995 tarihli Kooperatif Kimlik Bildiriminde yer verilen kooperatif tanımı, değerleri ve ilkeleri ile Kooperatiflerin Teşvik Edilmesine İlişkin 193 sayılı ILO Tavsiyesi temelinde, işçi kooperatifleri aşağıda belirtilen temel özelliklere sahip olmalıdır (*CICOPA, 2004*):

- i. İşçi kooperatifleri, işçi/üyelerinin yaşam kalitesini ve emeğe atfedilen önemi artırmak, işçilerin demokratik öz yönetimini sağlamak, toplumsal ve yerel kalkınmayı teşvik etmek amacıyla, sürdürülebilir işler yaratmayı ve refahı arttırmayı hedefler.
- ii. İşçi kooperatiflerinden, gönüllü ve sermayeye dayalı olmayan üyelik imkanı sunan, üyelerinin kişisel iş ve ekonomik kaynakları ile katkıda bulunabileceği işyerleri oluşturması beklenir.
- iii. İşçi kooperatiflerinde genel kural olarak, işin üyeleri tarafından yürütülmesidir. Bu belirli bir işçi kooperatifine ait işletmede işçilerin çoğunluğunu üyelerin oluşturacağını, aksi durumda ise işçi kooperatifinden bahsedilemeyeceği anlamına gelir.
- iv. İşçi kooperatiflerinin işçi/üyeleri ile olan ilişkisi, geleneksel ücret temelli bağımlı çalışma ve bağımsız serbest meslek faaliyetlerinden farklı olmalıdır.
- v. İşçi kooperatiflerinde iç düzenlemeler idare tarafından belirlenmekle birlikte, demokratik olarak kararlaştırılması ve işçi/üyeler tarafından kabul edilmesi gereklidir.
- vi. İşçi kooperatifleri iş ilişkileri ile üretim araçlarının kullanımı ve yönetimi konusunda, Devlettten ve üçüncü kişilerden özerk ve bağımsızdır.

III. İç İşleyiş Kuralları

İşçi kooperatifleri iç ilişkilerinde, aşağıda belirtilen kurallara riayet etmelidir (*CICOPA, 2004*).

- i. İşletmenin ekonomik kapasitesini, işin karmaşıklığını, gerektirdiği niteliği ve yüklediği sorumluluğu da dikkate alarak, işçilere verilen azami ve asgari ücretler arasındaki farkı azaltmaya çalışmalıdır.
- ii. Sermaye artırımına ve yedek akçe ile fonların yeterli düzeyde büyütülmesine katkıda bulunmalıdır.

iii. İşyerinde düzgün işleyişi ve kurum kültürünü sağlamaya yönelik fiziki ve teknik imkanları sağlamalıdır.

iv. İşçi-üyelerini sosyal güvenlik, iş sağlığı ve gelir açısından uygun şekilde korumalı ve annelik, çocuk bakımı ve çalışma yaşı alanlarında yürürlükteki koruma standartlarına uymalıdır.

v. İşletme ile ilgili önemli durumlarda ve yönetim sürecinin tüm aşamalarında demokrasiyi uygulamalıdır.

vi. İşçi kooperatifi modelinin gelişmesini garanti etmek, yenilikçi ve iyi yönetimi teşvik etmek amacıyla, sürekli eğitim ve üyelerin mesleki bilgi ve kapasitelerini arttırmak için eğitim sağlamalıdır.

vii. Çekirdek ailenin yaşam koşullarının gelişmesine ve toplumun sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmalıdır.

viii. Ücretle geçinen işçilerin çalışma koşullarını daha esnek ve güvencesiz hale getirmeyi ve işler için geleneksel aracılık yapılmasını amaçlayan kişi, kurum ve politikalar ile mücadele etmelidir.

IV. Kooperatifçilik Hareketi İle Bağlantısı

İşçi kooperatifleri söz konusu olduğunda, kooperatifçilik hareketi içinde şu hususlara güçlü vurgu yapılmaktadır (CICOPA, 2004):

i. Dünya kooperatifçilik hareketi içinde işçi kooperatiflerinin tanıtımını önemli önceliklerinden biri haline getirmek ve bu tür yeni işletmelerin yaratılmasına etkin surette katkıda bulunmak.

ii. İşçi kooperatiflerinin gelişmesini teşvik etmek ve girişimcilik projelerini mümkün kılmak amacıyla, kooperatiflerin uygun finansman kaynaklarına erişimi ve sundukları hizmetler ile ürettikleri ürünlerin tanıtımı gibi konularda dahil olmak üzere çeşitli alanlarda stratejik ittifaklar kurmak.

iii. İşçi kooperatiflerinin sunmuş oldukları mal ve hizmetler için, fırsat maliyetini kapsayan ve genel yönetim giderlerinin de dahil edildiği uygun bir fiyat belirlemeleri, ve diğer kategorilerdeki kooperatiflerin de işletmenin sermayesine katkıda bulunması yollarıyla, işçi kooperatiflerinin özerkliklerini ve bağımsızlıklarını tehlikeye atmadan sermaye oluşum mekanizmalarını kurmak.

iv. İşçi kooperatiflerinin temsilcisi olan kuruluşları yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde tanıtılmasını ve bu kuruluşların kendi aralarında işbirliği yapmasını teşvik etmek, kooperatiflerin verimli surette hizmet sunması, kooperatifçilik hareketinin güçlenmesi, sosyal içerme ve dayanışma ile karakterize bir toplum modeli oluşturulması amacıyla işçi kooperatiflerinin ayrı ayrı veya birleşerek ikinci derece kuruluşlar, girişimci gruplar ve konsorsiyumlar oluşturmasını, kooperatifler arasında ortak sosyo-ekonomik anlaşmalar yapılmasını desteklemek.

v. İşçi kooperatiflerine ait girişimleri teşvik etmek için, idare tarafından bu tür kooperatiflerin farklı alt dallarının oluşturulması ve bu alanda uygun bir mevzuat düzenlemesi yapılması da dahil olmak üzere gerekli araçların geliştirilmesini sağlamak. Bu amaçla gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması için milletvekillerine dilekçe yazmak.

vi. Diğer tür kooperatiflerin ücretle çalışan işçilerini, işçi-üye yapmalarını mümkün olduğu kadar teşvik etmek.

V. Bölgesel, Ulusal ve Uluslararası Kurumlar İle İlişkiler

(CICOPA, 2004)

i. Hükümetler, işçi kooperatiflerinin, iş yaratma ve işsiz toplumsal grupların çalışma hayatına dahil edilmesinde üstlenebileceği etkin rolü anlamalı ve bu kooperatif türünün gelişimini desteklemelidir. Bu nedenle, hükümetler işçi kooperatiflerinin aleyhine olacak şekilde ayrımcılık yapmamalı, tespit edecekleri politika ve programlarında, küreselleşme ve kalkınmanın bir sonucu olarak dünyanın muzdarip olduğu işsizlik ve eşitsizlik gibi dışlayıcı sorunlar ile savaşmak amacıyla, bu tür işletmelerin teşvik edilmesine ve desteklenmesine yer vermelidir.

ii. Devletler, işçilerin mülkiyetindeki kooperatiflerin hayata geçirilebilmesi için, bu tür kooperatiflerin kendilerine has özelliklerine uygun ulusal ve bölgesel düzenleyici yapılar kurması, onların en iyi koşullarda mal veya hizmet üretmelerini temin etmesi ve hem işçi-üyelerin hem de bir bütün olarak toplumun yararına olarak, işçi kooperatiflerinin girişimci yaratıcılıklarını ve potansiyellerini geliştirmelerine olanak tanıması gereklidir.

iii. Devletler ayrıca aşağıda belirtilen hususları sağlamalıdır:

- Emek ve endüstri ilişkilerinin bir gereği olarak doğmuş işçi kooperatiflerinin, geleneksel bağımlı çalışma (ücret-temelli emek) ve bağımsız çalışmadan (serbest meslek) farklı olduğuna ve bu nedenle işçi kooperatiflerinin diğer çalışma şekilleri için getirilen kural ve düzenlemelerden kendi çalışma şekillerine mukabil gelenleri uygulamalarına mevzuatlarında yer vermelidir.

- Bununla beraber işçi kooperatifi tarafından geleneksel ücret tabanlı surette istihdam edilen, yani kooperatifin üyesi olmayan işçiler için genel iş mevzuatının uygulanmasını sağlamalıdır.

- UÇÖ'nün "İnsana Yakışır İş" kavramını ve sosyal korumayı düzenleyen sağlık, emeklilik, işsizlik sigortası, iş sağlığı ve iş güvenliği alanlarındaki net, kesin ve tutarlı hükümlerini, işçi kooperatiflerinin nevi şahsına münhasır emek ilişkilerini dikkate almak kaydıyla onlara da uygulamalıdır.

- Kendi başlarına gelişmelerini mümkün kılmak ve desteklemek amacıyla, işçi kooperatiflerinin mali rejimlerini ve yönetim usullerini düzenleyen özel yasa hükümleri tanımlamaları gerekir.

Kooperatiflerin devlet yardımı alabilmeleri için kooperatif siciline kayıt edilmiş ve/veya mali açıdan denetlenmiş olması gereklidir.

iv. Hükümetler finansal kaynaklara erişim için belirli kamu fonları veya kredi garantisi oluşturma ve kooperatifler ile yapılacak ekonomik ittifakları teşvik etme yolu ile, işçi kooperatifler tarafından başlatılan girişimcilik projeleri için uygun finansman koşullarına erişimi sağlamalıdır.

v. Devletler, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, kooperatifçilik alanında başarılı olmuş uygulamalardan elde edilen deneyimlerin ve bilgilerin aktarılmasını, işçi kooperatifleri için girişimci ve kurumsal destek yapılarının geliştirilmesini temel alan projeleri, iş yaratılması, sürdürülebilir girişimcilik, toplumsal cinsiyet eşitliği ile yoksulluk ve dışlamaya karşı mücadele için, uluslararası ve bölgesel işbirliği çerçevesinde desteklemelidir.

vi. İşçilerin mülkiyetinde olan kooperatif modeli, değişim ve yeniden yapılanma süreçlerinde bir seçenek ve girişimci bir model olarak teşvik edilmelidir. Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinde, krizdeki (veya iflas etmiş) işletmelerin yeniden işlemesi ve mirasçısı olmayan işletmelerin ikime devredileceği gibi konularda, kamu hizmetleri için verilecek

imtiyaz ve yapılacak ihalelerde, devlet işçi kooperatifi işletmeleri aracılığıyla yerel kalkınmayı teşvik edecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

vii. Devlet ile ilişkiler bağlamında, UÇÖ'nün 193 sayılı tavsiyesinde yer verilen, kooperatifleri içeren ekonominin farklı bir alan olarak konsolide edilmesi gerekliliğine ilişkin bilinç ve çabayı vurgulamak önemlidir. Kooperatifler, temel motivasyonu kar etmek olmayan kuruluşlardır ve dayanışma, katılım ve ekonomik demokrasi ile karakterize bir alanda yer almaktadırlar.

VI. İşveren Örgütleri İle İlişkiler

İşveren örgütleri, işçilerin mülkiyetindeki kooperatifleri; temel hedeflerinin sürdürülebilir ve iyi işler yaratmak amacıyla mal ve hizmet üretmek olması ve/veya krizdeki veya tasfiye sürecindeki şirketlerin kurtarılması için uygun bir çıkış stratejisi olması nedenlerinden ötürü, özerkliklerine saygı göstermek, serbest girişimci gelişimini sağlamak ve birleşmeli emek yöntemini işçi haklarını ihlal etmek için kötüye kullanmamak kaydıyla teşvik edebilir (CICOPA, 2004).

VII. İşçi Örgütleri İle İlişkiler

Kooperatifçilik hareketi, işçilerin temsilcileri olan sendikalar ile, işçi mülkiyetindeki kooperatiflerin, geleneksel ücret-temelli emek için geçerli olan iş ilişkilerinden farklı bir yöntem olduğunu ve bağımlı çalışmaya has bazı tipik sorunların üstesinden gelebileceğini anlatmak için sürekli bir diyalog sürdürmelidir.

Bu bildirge işveren ve işçi örgütleri ile hükümetler tarafından, dünya çapında onaylanan 193 sayılı UÇÖ Tavsiyesi ile örtüşmektedir. Bu nedenle, insanlığı etkileyen ve dünya barışı ile insan haklarını tehlikeye sokan işsizlik probleminin çözümüne katkıda bulunmak amacıyla dikkate alınması umut edilmektedir (CICOPA, 2004).

Küresel ekonomik kriz dönemleri, kalkınma modelleri ve değerleri açısından etkili politika değişiklikleri için fırsat sunmaktadır. Uzun süren kriz zamanlarında, krizin getirdiği sorunlara ilk etapta alınan tedbirlerin yarattığı sosyal sorunların giderilmesi uzun müddetler almaktadır.

Bu nedenle krizin bizatihi kendisi, ekonomik krizler ve yarattıkları işsizlik ile mücadelede alternatif yolların dile getirilmesi için fırsat teşkil etmektedir. Bu alternatif yolların başında ise kooperatifçilik hareketi gelmektedir.

Son dönemde yapılan bilimsel araştırmalar, çeşitli sektörlerde ve tiplerdeki kooperatiflerin, geleneksel işletmelere göre kriz dönemlerinde daha güçlü bir direnç gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Örneğin Avrupa'da son ekonomik kriz süresince pek çok banka iflas konumuna gelmişken, bunların arasında hiç kooperatif şeklinde örgütlenen banka bulunmamaktadır (Roelants, Dovgan, Eum, & Terrasi, 2012).

Avrupa bankacılık piyasasının beşte birinin kooperatif bankalarından oluştuğu göz önüne alındığında, hiç kuşkusuz bu veri daha da dikkat çekici hale gelmektedir.

Yukarıda yer verilen bilgiler ülkemiz ekonomisinin ve özellikle istihdam seviyemizin Oslo Deklerasyonu ölçütlerine göre teşekkül edecek olan işçi kooperatifleri ile çok daha sağlıklı bir düzeye yükseltilebileceğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

CICOPA. (2004). "World Declaration On Worker Cooperatives". Retrieved from International Organisation of Industrial, Artisanal and Service Producers' Cooperatives: http://www.cicopa.coop/IMG/pdf/Declaration_approved_by_ICA_EN-2.pdf

Duffy, C. (2012). "Re engaging Hope and Expectations: Getting Out of the Crisis Together - Alternative approaches for an inclusive recovery." EUROPEAN ANTI-POVERTY NETWORK: <http://www.eapn.eu/images/stories/docs/EAPN-position-papers-and-reports/2012-crisis-report-katherine-duffy.pdf>

EUROSTAT. (2014). Statistics. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/adresinden_alindi

ILO. (2012). "Global Employment Trends 2012: Preventing a deeper jobs crisis". ILO Publications: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_171571.pdf

Rehber, E. (2011). "Kooperatifçilik". Bursa: Ekin Basım Yayım.

Roelants, B., Dovgan, D., Eum, H., & Terrasi, E. (2012). "The resilience of the cooperative model". CECOP: http://www.cecop.coop/IMG/pdf/report_cecop_2012_en_web.pdf

Segol, B. (2012). "The crisis; The response of the European Trade Unions". Global Labour Column: <http://column.global-labour-university.org/2012/01/crisis-response-of-european-trade.html>

Trumka, R. (2012). "Occupatioanal Risk: The Global Jobs Emergency". Observer OECD: http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/3689/Occupational_risk:_the_global_jobs_emergency_.html

US Federation of Worker Cooperatives. (2014). "What is a Worker Cooperative? ". FREQUENTLY ASKED QUESTIONS ABOUT WORKER COOPERATIVES: <http://www.usworker.coop/about/what-is-a-worker-coop>

SÜT SIĞIRCILIĞINDA MEME SAĞLIĞI ve SAĞIM HİJYENİ

Vedat SADIOĞLU*

Giriş

Süt sığırıcılığı önemli bir yatırımdır ve bir entegre(bütünleşik) tesis niteliğindedir. Sanayi yatırımında olduğu gibi her türlü ayrıntının düşünülerek yapılması gereken bir yatırımdır. Hatta sanayi yatırımından farklı olarak, geriye dönüp hataları düzeltmek çok zordur.

Örneğin sanayide bozulan veya yetersiz olan bir makineyi değiştirmek ve geriye doğru hataları düzelterek eksikliği gidermek mümkündür. Hayvanda ise böyle bir değişiklik olamayacağı için yapılacak yanlış hayvanın ekonomik değerini yitirmesi sonucunu doğuracaktır.

Çünkü hayvan biyolojik bir varlıktır. Bu nedenle projelendirmede ayrıntılar kimi zaman bir sanayi yatırımından daha fazla önem taşıyabilmektedir.

Süt sığırıcılığına yatırım yaparken dikkat edilmesi ve ayrıntılı bilgi sahibi olunması gereken konuların başlarında ineklerin meme sağlığı gelir. Sağım yapılmadan önce ve yapılırken dikkat edilmesi gereken birçok kural ve yöntem vardır.

Ayrıca, barınak ve barınak içi ekipman(donanım) teknolojisi, yem temizliği, yemleme teknolojisi seçimi, sağım teknolojisi seçimi, çalışanların ve yöneticinin eğitimi, hijyen kuralları, hayvan seçimi ve sürü yönetimi de önemlidir.

Süt Sağımı Neden Önemlidir?

Süt sığırı yetiştiriciliğinde amaç bütün hayvancılık kollarında olduğu gibi kâr etmektir. Süt sığırıcılığının en önemli ürünü buzağı yetiştirilmesi ile birlikte süttür. Süt sığırıcılığından kâr etmek, istenilen verimin alınmasına ve sütün temiz ve kaliteli olmasına bağlıdır.

Bunun için de bakım, besleme, hastalıklardan koruma, uygun ahır şartları yanında, sağımın doğru yapılması da gereklidir. İstenilen verime ulaşılması, sütün temiz ve kaliteli olması için sağım tekniğinin iyi bilinmesi ve bir takım kurallara uyulması gereklidir.

İki türlü sağım vardır. Bunlar; elle sağım ve makine ile sağımdır. Sağım, süt sığırıcılığında en fazla dikkat edilecek uygulamalardan biridir.

Çünkü sağımda yapılacak ihmal ve hatalar öncelikle ürün miktarının azalması ve süt kalitesinin düşmesine yol açar. Daha önemlisi hatalı sağım hem memenin, hem de ineğin sağlığının bozulmasına neden olur. Unutulmamalıdır ki bir meme başı çeyrek inek, bir süt ineği de meme demektir.

*Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

Elle Sağımda Dikkat Edilecek Hususlar Nelerdir?

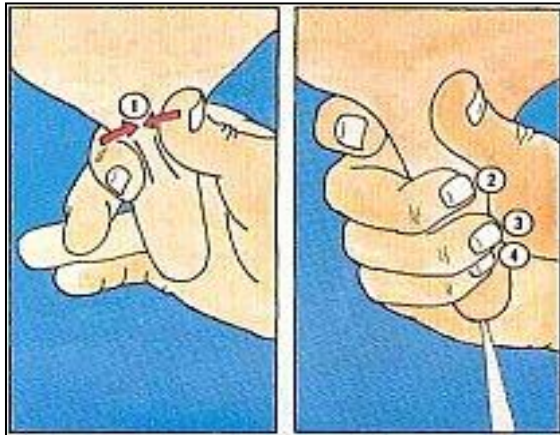
- Sağımdan önce eller sabunla iyice yıkanmalıdır.
- Tırnaklar kısa olmalıdır.
- Meme temizlenmeli ve kurulanmalıdır.
- Sağıım esnasında parmaklar süte batırarak ıslatılmamalıdır.
- Süt kovası temiz olmalıdır.
- Mastitisli(iltihaplı) memeler, sağıımdan önce veya sonra sağıılmalıdır.
- Bir ineğin sağıımı tamamlanıp diğereine geçirilirken eller yeniden yıkanmalıdır.
- Özellikle huysuz inekler sağıılırken sütsık sık başka bir kovaya aktarılarak süütün zayı olması engellenmelidir.
- İnekler mümkünse ahır dışında sağıılmalıdır (elle sağıımda).

Resim 1: Elle yapılan bir sağıım örneği

Resim 2: Makineyle yapılan bir sağıım örneği

Resim 3: Elle sağıımda meme ucunun doğru tutulması gerekir.

- Sağıılan süt bekletilmeden ahır dışına çıkarılarak soğutulmalıdır. Bu hem süütün koku kapmasını hem de bozulmasını önler.
- Süütün içerisine sap, saman ve gübre gibi kirleticilerin düşmemesi için kovanın ağzına bir tülbent bağlanmalıdır.

Elle Sağıım Faktörü

Elle sağıımda meme ucunun uygun bir şekilde tutulmayışı önemli bir hatadır. Bu şekildeki sağıımda meme başı elle çekiştirilmemeli, uygun

hareketle meme başı içerisinde biriken süt dışarıya alınmalıdır. Burada meme başı sabit parmaklar hareketli olmalıdır (Resim 3).

Mastitis Nedir?

Memenin normal florasında bulunan bakterilerin nakil esnasında, soğuk, rutubet ve tam olmayan tedavi sonunda saprofit mikroorganizmaların patojen hale dönüşmesi ile ortaya çıkan yangısal bir durumdur(Resim 4).

İnekler yattıklarında meme veya meme başları gübre çukuruna düşmemeli, ya da başka bir ineğin ezebileceği şekilde olmamalıdır. Bu gibi haller bulaşmaya neden olabilir veya memenin hasarıyla sonuçlanabilir.

Resim 4: Mastitisli(iltihaplı) meme örneği

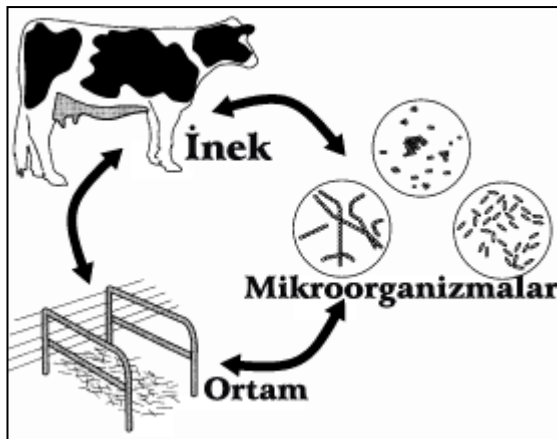
Mastitisle mücadelenin temel felsefesi temiz ve kuru ortamlardır. Kalabalık, ıslak zeminli ve çamurlu barınaklarda mastitis olasılığı artar.

İrklarda Mastitis Durumu

Yapılan bir çalışmada;

- Esmer ırkta % 68
- Yerli ırkta % 59
- Holstien’da % 53
- Jersey’de % 43
- Melez ırkta % 17

Oranlarında subklinik(belirti vermeyen, gizli) mastitislere rastlanmıştır.

Resim 5: Mastitisin yayılma ortamı

Makineli Sağımda Dikkat Edilecek Noktalar Nelerdir?

- Makine çalıştırılarak; kaçak olup olmadığı ve vakumun yeterliliği kontrol edilir. Soğuk su geçirilerek durulanır.
- Sağım yapılacak alan veya ahır sağımdan yarım saat önce temizlenmeli ve ortam tozsuz olmalıdır.
- Sağım sırasında yemleme yapılıyorsa yem sağım yerine taşınmalıdır.
- Sağım sırasında kullanılacak malzemeler hazırlanmalı ve sağım yerine taşınmalıdır. (Meme yıkama suyu,

mastitis (*iltihap*) tası, süt ölçüm aracı, kayıt defteri v.b. gibi).

- Eğer sağım sırasında yemleme yapılıyor ise yem verilir. Meme ve meme başları yıkanır ve kurulanır.
- Mastitis kontrol kabına her meme başından bir kaç damla süt sağılarak, hem meme sağlığı hakkında bilgi edinilir hem de meme başlarının uç kısmında yer alan kirli süt atılmış olur.
- Sağlıklı olduğu anlaşılan meme başlarına, başlıklar bükülmeden takılarak sağım başlatılır.
- Sağımın başlarında süt akışı az olur. Sonra akan miktar artar. Daha sonra yine yavaşlar. O zaman memeye masaj uygulanarak akış artırılır. Daha sonra süt akışı tekrar azalır. İşte bu noktada, önce meme başlıkları salkımı aşağıya doğru yavaşça bastırılarak meme sarnıcı ve meme başında yer alan süt alınır. Daha sonra vakum kesilir, meme başlıkları yere dik olarak çekilerek memeden ayrılır.
- Sağımın bitiminden sonra meme başları içinde dezenfektan bulunan bir kaba daldırılmalıdır.
- Sağımın 5 – 7 dakika içinde tamamlanmasına çalışılmalıdır, sağım süresine dikkat edilmelidir.
- Süt akışı durunca makinenin memede tutulmasının, meme sağlığı açısından son derecede sakıncalı olduğu unutulmamalıdır.
- Hastalıklı veya körelmiş meme başlarına başlık takılmamalıdır.
- Sağım başlıkları bir inekten diğerine aktarılırken dezenfektanlı suya batırılmalıdır.

Resim 6: Bir besi çiftliğinde makineyle süt sağımı

Önemli Not

Yıkama ve meme temizliği aynı zamanda sütün inmesini sağlayan uyarıcı etkisi olan bir işlemdir. Bunun için kısa sürede tamamlanarak hemen sağıma geçilmelidir. Bütün ineklerin meme temizliği yapıldıktan sonra sırasıyla sağıma geçmek gibi bir uygulama asla yapılmamalıdır.

Gerek elle sağım gerekse makineli sağımda sütün indirilmesi mutlaka uyarılmalı, oksitosin (*memeli hormonu*) salınımı indüklenmelidir. Bu işlem uygulanmadığı takdirde süt meme içinde kalır ve sütün

alınması için memeye uygulanan sağım hareketleri ise meme ve meme başının epitelinin (*epitel dokuyu oluşturan hücrelerin*) zedelenmesine neden olur ve bulaşma etkenlerinin kolayca üremesi için ortam oluşturabilir.

Sütte Temiz Olmayan Koku Problemleri

Bazı çiftliklerin süt örneklerinin, tadıldıklarında hoş olmayan bir kokusu vardır. Bu sorun daha çok kış aylarında meydana gelir. Çoğunlukla silaja (*fermente yeme*) benzeyen abzorbe olmuş bir koku gibidir. İneklerin soludukları barınak havası da genellikle süte geçmektedir. Toz, toprak ve dışkı (*gübre*), sütte temiz olmayan bir kokuya neden olur. Bu sebepten, inekler ve çevreleri temiz

tutulmalıdır. Düzgün temizlenip arınmamış (*dezenfekte edilmemiş*) bir sağım ekipmanı da bir faktör olabilir. İnek memelerinin ve meme başlarının su ile yıkanması ve sonra kurulanmaması sütteki bu temiz olmayan kokuların nedenlerinden birisidir.

Küçükten ortalamaya doğru büyüklükte olan çiftliklerde görülen ketozis hastalığı (*enerjice fakir yemlerin yedirilmesi veya sağım döneminin sonlarında aşırı düzeyde besleme bozukluğu*) da bu temiz olmayan kokuya neden olur. Bu koku ve tat, sütün geri çevrilmesine neden olur.

Sağlıklı bir sağım ile sütteki temiz olmayan kokuyu engellemek için;

1. Barınak ve sağım odasındaki zemin, duvar ve tavanlar makul bir şekilde temiz tutulmalı,
2. Ahır kokularını giderek için yeterli havalandırma temin edilmeli,
3. Süt veren ineklerin meme ve meme ucu tüyleri kesilmeli,
4. İneklerin yatabileceği şekilde yeterli altlıkla döşenmiş padoklar (*gezme yeri*) temin edilmeli,
5. Dezenfekte edici bir solüsyon ile memeyi ve meme ucunu sağımdan önce temizlemeli ve sağım başlıklarını takmadan önce kurulamalı,
6. Tüm sağım ekipmanı ve süt muhafaza ekipmanları kullanım aralarında temizlenip dezenfekte edilmelidir.

Sonuç

Süt sığırları, konforlu bir ortamda günde 2 kez uygun sağım tekniği ve hijyen (*sağlık*) kuralları

çerçevesinde en kısa sürede sağılmalıdır. Sağımdan önce sağıma memenin hazırlanması için özel süt kontrol kupalarına elle birkaç damla süt sağıp, sütte bir anormallik olup olmadığı kontrol edilmelidir. Alınan birkaç damla süt ele veya yere sağılmamalıdır. 'Sağım Kuralları Afışı (*Yönergesi*)',

Resim 7: Döner tip sağım makinesi örneği

Resim 8: Seyyar bir süt sağım makinesi

Resim 9: Güneş enerjisiyle çalışan bir süt sağım makinesi

sağım da net görünebilecek bir şekilde duvara (veya girişe) asılmalıdır.

Sağıcı; meme yapısı, süt salgılanması ve sağım makinesinin çalışma mekanizması hakkında temel bilgilere sahip olmalıdır. Sağım başlıklarının ve borularının temizliği, sağılmış sütün derhal soğutulması soğuk ortamda işleneceği ünitelere nakledilmesi, sütteki bakteri yükünü ciddi oranda azaltacaktır. Sağım makinesi her zaman iyi işler durumda olmalı, periyodik olarak temizlenmeli ve bir uzman, teknisyen ya da servis elemanı tarafından bakımı yapılmalıdır. Tüm sağım

makinelere her yıl en az iki defa düzenli olarak kalibre (ayar) edilmelidir. Her sağım sonunda meme iyice boşaltılmalıdır; çünkü sağım başında % 2 olan sütte yağ oranı, sağım sonunda % 15'in üzerine çıkmaktadır. Aşırı yağlı ve/veya ileri yaşta tohumlanan düveler, doğum öncesinde

aşırı beslenenler, rasyon (yem oranı) dengesizlikleri ve yetersiz egzersizlerin meme ödemeğine sebep olabileceği unutulmamalıdır.

Kaynakça

- <http://www.tarim.gov.tr/HAYGEM/Belgeler>(Erişim Tarihi:05.10.2016).
- http://www.egevet.com.tr/teknik_detay.aspx?id=247(Erişim Tarihi:05.10.2016).
- <http://www.sarkikaraagactarim.gov.tr>(Erişim Tarihi:05.10.2016).
- <http://www.te-ta.com.tr>(Erişim Tarihi: 05.10.2016).
- <https://www.notdelisi.com/ketozis-hastaligi-18251>(Erişim Tarihi: 08.10.2016).
- http://www.etkinilac.com.tr/sunum/doc.dr.guven_kasikci.pdf(Erişim Tarihi: 08.10.2016).
- http://www.egevet.com.tr/mastitis_kontrolunde_kritik_noktalar.htm(Erişim Tarihi: 08.10.2016).
- <http://www.saglikkutuphanesi.net>(Erişim Tarihi:08.10.2016).

5 HAZİRAN DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ

*Hasan YAYLI**

Günümüzde çevre sorunları insanoğlunun gündemini bu kadar yoğun işgal eden ender sorunlardan biridir. Özellikle klasik kirliliklerin artmasının yanı sıra küresel ısınma ve iklim değişikliği dünya gündeminde son yıllarda daha çok “**çevre sorunları**” ile etkin mücadele edilmesine yönelik bir gerekliliğin politika oluşturuculardan talep edilmesine yönelmiştir.

1972 yılında İsveç'in Stockholm kentinde yapılan Birleşmiş Milletler Dünya Çevre Konferansı'nda alınan bir kararla, 5 Haziran günü Dünya Çevre Günü olarak kabul edilmiştir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk kez tartışıldığı BM Konferansı, 113 ülkenin katılımı ile Haziran 1972'de Stockholm'da düzenlenmiştir.

Şekil 1 Kaynak: <http://www.kibris724.com/5-haziran-dunya-cevre-gunu-mesajlari-33749h.htm>

* Doç.Dr. Kırıkkale Üni. İİBF SBKY Öğretim Üyesi, hyayli@hotmail.com

Bu uluslararası konferans, çevresel ve ekolojik sorunların küresel boyutu ve kapsamı bakımından bir dönüm noktası olmuş; ekonomik ve sosyal gelişmenin çevre ile bağlantısını vurgulayan ilkelerin geliştirilmesi ile, birçok ülkenin çevre politikalarını etkilemiştir.

1972 yılında Stockholm'de başlayan bu süreç daha sonra 1992 ve 2012 yıllarında Rio'da 2002 yılında da Johannesburg'da düzenlenen ve tüm dünya ülkelerinin üst düzeyde katıldığı çevre konferansları ile sürdürülmüştür.

Bu uluslar arası toplantılarda küresel ölçekte bir çevre politikası oluşturulmasına yönelik ortaya koyulan girişimler çoğu zaman başarısız olmuştur.

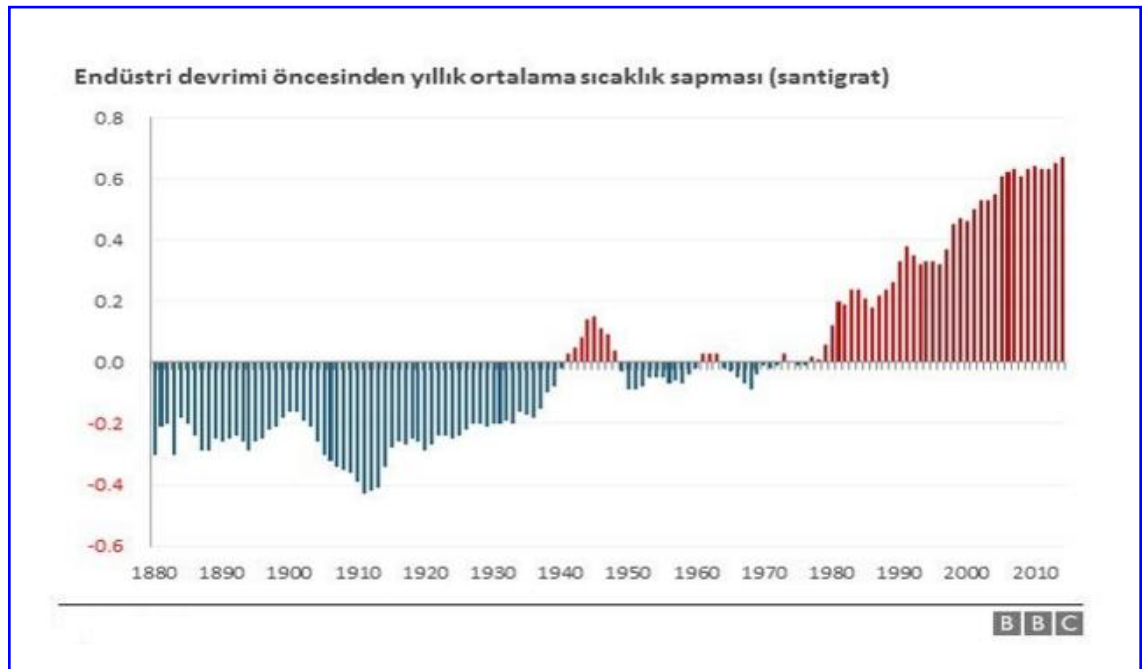
Zira çevrenin korunmasına yönelik katlanılan maliyetlerin, kim tarafından ve ne düzeyde paylaşılacağı sorusu üzerinde tüm dünya devletlerinin mutabık kaldığı bir cevap üretilmemiştir.

Gelişmiş ülkeler tüm ülkelerin çevre koruması konusunda aktif rol almasını isterken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ise, dünyada yaşanan kirliliğin asıl müsebbibinin gelişmiş ülkeler olduğu tezinden hareketle çevrenin korunmasına yönelik alınacak önlemlerden kaynaklanan maliyetin gelişmiş ülkeler tarafından karşılanması gerektiğini ileri sürmektedir.

Son dönemde gelişmiş ülkeler çevre koruma politikalarından kaynaklanan maliyetin büyük çoğunluğunu üstlenmek ve temiz/çevre dostu teknolojiler üreterek bunların aynı zamanda az gelişmiş ülkelere transfer edilmesi, küresel ölçekte kirlilikle mücadele konusunda oluşturulacak fonlar eliyle az gelişmiş ülkelerin çevre kirliliği ile mücadelesinin desteklenmesi konusunda bazı adımların atılmaya başlandığı da görülmektedir.

Çevre sorunları ile mücadele konusu özellikle son dönemlerde Stephen Hawking'in dünyanın yüz yıllık ömrü kaldığına yönelik açıklamaları ve ABD başkanı Donald Trump'ın, 2015 tarihli Paris İklim Değişikliği Anlaşması'ndan çekilme kararı alması üzerine yeniden dünya toplumunun önemli gündem maddelerinden biri haline geldi.

Paris iklim anlaşması küresel düzeydeki ısınmanın yüzyılın sonunda 2 santigrad derecenin altında

tutmayı hedefleyen ve bu çerçevede BM'ye üye ülkelerden bu hedefe katkı sağlamaya yönelik yükümlülükler üstlenmelerini isteyen bir uluslar arası anlaşmadır.

Bu anlaşma başta gelişmiş ülkeler olmak üzere 190'dan fazla dünya devleti tarafından onaylanmış ve anlaşmada belirtilen yükümlülüklerini yine birçok dünya devleti belirlemiştir.

Türkiye'nin de dahil olduğu 191 ülkenin imzasıyla yapılan Paris İklim Anlaşması, küresel nitelikte en fazla imza toplanan ilk anlaşma olma özelliğine de sahiptir.

Bu düzeyde katılım ortaya çıkması iklim değişikliği sorununa dünya ülkelerinin kayıtsız kalamadığının bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Türkiye de 2035 yılına kadar iklim değişikliği ile mücadele çerçevesinde bir miktar karbon azatılım taahhüdünü Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryasına sunmuş ve anlaşmayı imzalamış ancak henüz **TBMM**de uygun bulma kararını almamıştır.

Ülkelerin enerji politikalarının belirlenmesindeki birincil boyutu oluşturan enerji tedariki, tercih edilecek olan enerji kaynaklarının çevresel güvenlik üzerinde oluşturması muhtemel tehditlerin de göz önünde bulundurulacağı bir içerikle oluşturulmak durumundadır.

Zira çevresel güvenlik konusunda uluslararası alanda üzerinde büyük oranda ittifak edilen tehditlerin başında İklim değişikliği gelmektedir.

Farklı görüşler olmakla birlikte iklim değişikliğinin en önemli sebebi olarak görülen küresel ısınma ise büyük oranda sera etkisinden kaynaklanmaktadır.

Yeryüzünde ve atmosferde tutulan ısı enerjisi, atmosfer ve okyanus dolaşımıyla yeryüzünde dąılır ve uzun dalgalı yer radyasyonu olarak atmosfere geri verilir.

Bunun bir bölümü, bulutlarca ve atmosferdeki sera etkisini düzenleyen, su buharı (H O),

karbondioksit (CO₂), metan (CH₄), diazotmonoksit (NO₂), ozon (O₃), vb. sera gazlarınınca soğurularak atmosferden tekrar geri alınır.

Bu sayede yerküre yüzeyi ve alt atmosfer ısınır. Yerkürenin beklenenden daha fazla ısınmasını sağlayan ve ısı dengesini düzenleyen bu sürece doğal **“sera etkisi”** denilmektedir.

Atmosferde var olan bu sera etkisi karbon temelli gazların oranlarının artması ile denge halinde çıkmakta ve yerkürede ortalama sıcaklığın artmasına neden olmaktadır.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'nin açıklamalarına göre, iklim sistemi kesin olarak ısınmaktadır.

Gözlemler, küresel ortalama hava ve okyanus sıcaklıklarının arttığını, kar ve buz erimelerinin yayıldığını ve küresel ortalama deniz seviyesinin yükseldiğini göstermektedir.

Son 150 yılda, ortalama sıcaklık dünyada neredeyse 0,8 °C ve Avrupa’da da yaklaşık 1 °C artmıştır .

Son oniki yılın onbiri (1995-2006) küresel yüzey sıcaklığının (1850’den beri) aletsel kayda geçen en sıcak 12 yıl arasında bulunmaktadır.

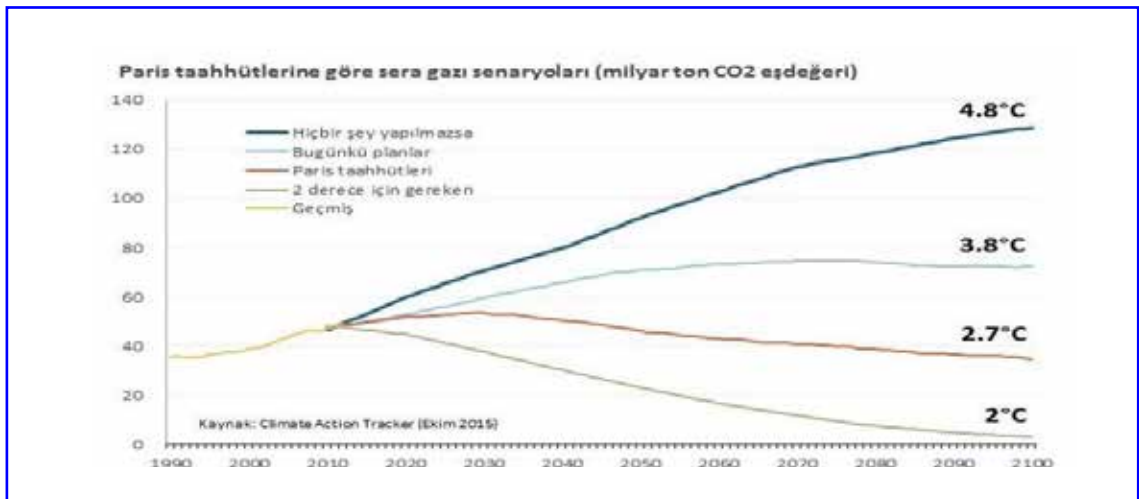
Emisyonları sınırlandıracak küresel eylemde bulunulmazsa, IPCC 2100’a kadar küresel sıcaklıkların 1,8 °C ila 4,0 °C kadar daha artabileceğini beklemektedir.

Bu, sanayi öncesi zamanlardan beri kaydedilen sıcaklık artışının 2 °C’yi aşacağı anlamına gelmektedir. Bu eşğin ötesinde geri dönüşü olmayan ve olasılıkla felaket niteliğinde değişiklikler meydana gelme ihtimali çok daha artmaktadır (DSİ,2016).

Küresel ısınmanın yarattığı iklim değişikliğinin başta kuraklık, çölleşme, buzulların erimesi gibi doğrudan sonuçlarının yanı sıra bu sonuçlara bağlı olarak ortaya çıkacak açlık, yoksulluk, su kaynaklarının azalması vb gibi insanları doğrudan etkileyecek dolaylı olumsuz sonuçları da doğuracağı bilinmektedir (Şahin ve Kurnaz,2014).

Küresel ısınmanın temel nedenlerinden biri olarak belirtilen sera etkisinin, özellikle karbon içerikli gazların atmosferde artışından kaynaklandığı bilinmektedir.

Bu tespit iklim değişikliği ile mücadelede en önemli politika başlıklarından birinin enerji politikası

olarak belirlenmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Zira karbon içerikli gazların atmosferdeki çevre dengesi üzerinde oluşturduğu olumsuz etkinin temel sebebi fosil yakıt kullanımı olarak gösterilmektedir.

Kömür, petrol ve doğalgazdan oluşan fosil yakıtlar gerek Türkiye’de ve gerekse dünyada en önemli birincil enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Ancak fosil yakıt kullanımının iklim değişikliği üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiden dolayı iklim değişikliği ile mücadele politikaları büyük oranda karbon salınımının azaltılması üzerinde odaklanmış görünmektedir.

Sera gazlarının atmosferik birikimlerini insanın iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirecek bir düzeyde durdurmayı sağlayabilecek en önemli ve tek hükümetlerarası çaba Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’dir (İDÇS).

İDÇS’nin nihai amacı, **“Atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üzerindeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurmaktır”** (UNEP/WMO, 1995).

Haziran 1992’de Rio’da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Zirvesi’nde imzaya açılan İDÇS, 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1997 yılında Kyoto’da gerçekleştirilen BMİDÇS 3. Taraflar Konferansı’nda kabul edilen Kyoto Protokolü ise, Sözleşme’nin nihai amacına ulaşması için kurgulanan ilk somut adım olarak 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu her iki uluslararası sözleşme metnine Türkiye imzalayarak taraf olmuştur.

Enerji politikalarının oluşturulması ve yürütülmesinde önemli bir politika belirleme etkisi oluşturacak olan bu metinler üye ülkelere bir takım yükümlülükler yüklemektedir.

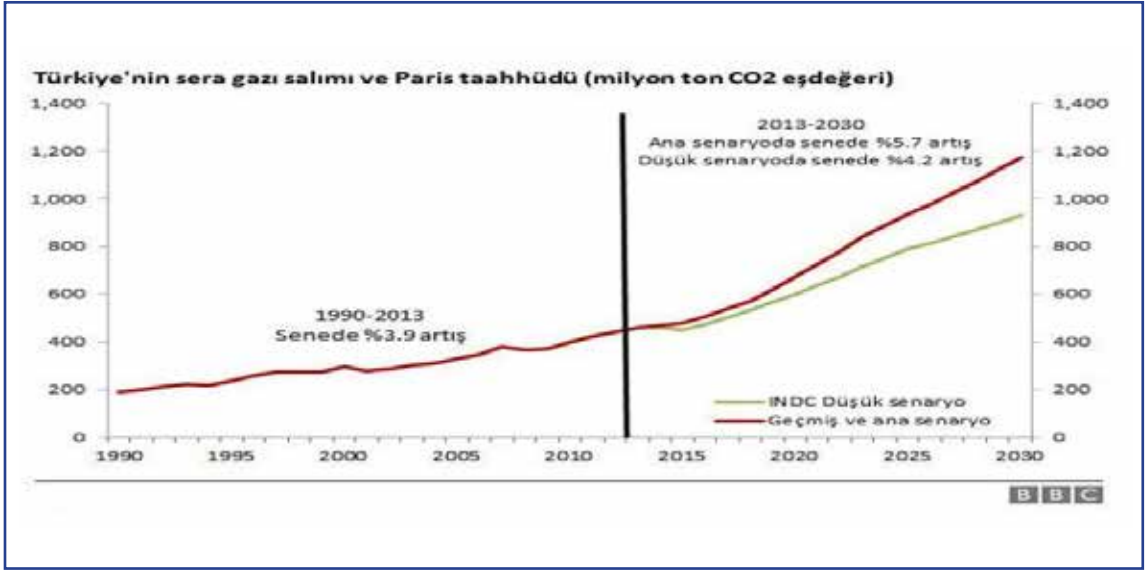
Özellikle Türkiye’nin BMİDÇS 21. Taraflar Konferansı’nın yapıldığı Paris toplantısında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryasına vermiş olduğu taahhütlere bakıldığında, 2030’daki

Ülke	Enerji kaynaklı kişi başı karbondioksit emisyonu				
	1980	1990	2000	2010	2012
ABD	20,47	19,46	20,18	17,52	16,15
Kanada	17,41	15,46	17,23	15,57	15,30
Rusya	-	14,69	10,23	11,10	11,56
Almanya	13,48	11,97	10,04	9,42	9,22
Japonya	7,52	8,55	9,23	8,86	9,59
Avrupa	9,11	8,36	8,27	7,43	7,00
Çin	1,46	2,00	2,64	5,42	6,08
Türkiye	1,60	2,30	3,12	3,64	4,04
Hindistan	0,41	0,67	0,94	1,45	1,58
Dünya	4,07	3,96	3,90	4,43	4,51

sera gazı salımını 1.175 milyon ton CO₂ eşdeğeri yerine %21 azaltarak 929 milyon ton CO₂ eşdeğerine indirmeyi taahhüt ettiği görülmektedir.

1990-2013 yılları arasında sera gazı salımı Türkiye'de ortalama senede %3.9 arttığı göz önüne alındığında bu taahhüdün karşılığı olan yıllık %4.2'lik bir artışın geçmişe oranla daha hızlı bir artış demek olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin BMİDÇS Sekretaryasına vermiş olduğu bu taahhüt Türkiye'nin enerji politikalarında çevresel güvenlik hassasiyeti taşımakla birlikte enerji arz güvenliğini garanti altına almaya yönelik politikaları benimseyeceğinin de ipuçlarını taşımaktadır.

İklim değişikliği ile mücadelede olduğu gibi çevre sorunları ile mücadele çerçevesinde ortaya koyulacak politikaların başarısız olmasının en önemli nedeni mevcut büyüme ve kalkınma anlayışıdır.

Zira kıt olan kaynaklardan optimum faydanın elde edilebilmesi için kaynakların ekonomik kalkınma için mi yoksa çevre sorunları ile mücadele için mi harcanacağı noktasında ortaya çıkan tercih devletlerin karşı karşıya kaldığı en önemli paradokstur.

Bu konuyu bir örnekle açıklamamız gerekirse, iklim değişikliği çerçeve sözleşmesine ve Paris anlaşmasına göre ülkelerin karbonsuz bir ekonomiye geçiş yönünde politika üretmeleri istenmektedir.

Diğer taraftan ise ekonomik kalkınmanın en önemli girdisini oluşturan enerji üretiminde bir çok dünya ülkesi hala fosil yakıtlara bağımlıdır.

En büyük karbon salımına sebep olan kömür ve petrol ile doğalgaz gibi yenilenebilir enerji kaynakları hala bir çok dünya devletinin birincil enerji kaynağıdır.

Bu çerçevede çevre sorunları ile mücadele politikası ülkelere yenilenebilir enerji kaynaklarından vazgeçerek yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji üretimi içindeki payının artırılmasına yönelik politikalar üretmesini beklemektedir.

Bu durum ise enerjinin maliyetini artırmaktadır. Ülkeler yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelerek

Şekil 2 Kaynak: <http://www.webtekno.com/paris-iklim-anlasmasi-nedir-ve-neden-bu-kadar-onemli-h29713.html>

enerjiyi daha pahalıya maletmek zorunda kalarak, katlanacakları maliyeti ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi destekleyecek başka alanlarda kullanıp bunun yerine kömür gibi yüksek karbon salınımı olan ama görece daha ucuz enerji kaynaklarını tercih etmektedir.

Bu çerçevede kısa vadede ülkeler açısından ekonomik büyüme devam ederken çevre kirlilikleri de devam etmektedir.

21. yüzyılda teknolojiye, sanayide, meydana gelen baş döndürücü gelişmelerin tüketici alışkanlıklarını ve seçiciliklerini arttırmıştır.

Bu hızlı gelişmeler sonucu, doğada aşırı derecede tahribatlar oluşmuş, doğal kaynaklarımız cömertçe kullanılmış, kaynaklarımızın hızla tükenmesine, kalitesinin bozulmasına ve kirlenmesine neden olmuştur.

Canlı bir organizma olarak görülmesi gereken dünya ekosistemi son yıllarda kendisini yenileme potansiyelinin üzerinde kullanılmakta bu da doğal çevrede onarılması güç tahribatlara neden olmaktadır.

Çevre sorunlarının çözümünde izlenecek en etkili yol yasal ve kurumsal düzenlemelerle kirliliğin önlenmesinden ziyade bireylerin davranışlarında doğal çevreye saygı ve dünya ekosisteminin kendini yenileme potansiyelini aşmayacak bir tüketim davranışına yönelik bilincin oluşturulması yönünde politikaların geliştirilmesi olmalıdır.

Bu çerçevede yapılacak ilk iş çocukluk çağından başlayarak bireylerde çevre bilinci oluşturulmasına yönelik eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması olmalıdır.

Şekil 3 Kaynak: <http://www.webtekno.com/paris-iklim-anlasmasi-nedir-ve-neden-bu-kadar-onemli-h29713.html>

Doğal çevrenin kadim uygarlıklarda olduğu gibi **“ana”** metaforu ile tasvir edildiği bir bilincin tüm toplumda yeniden inşa edilmesi sorunun çözümünde önemli bir başlangıç noktası olarak görülebilir.

İnsan ile doğal çevresi arasındaki ilişki başlangıçta insanın yaşamını sürdürmesine yetecek bir anlayışla doğal kaynakların kullanılması esasına dayanan **“yetinme seviyesinde tüketim”** döneminde, insanın doğa algısı **“ana”** metaforu ile açıklanmakta ve doğal çevre **“toprak ana”** olarak betimlenmektedir.

Ancak Kartezyen felsefenin doğal çevreyi açıklama biçimi ve insan doğa ilişkisinin mahiyetine yönelik geliştirdiği açıklama ile artık doğal çevreyi betimlemekte başvurulan “ana” metaforu yerini hizmete mecbur edilmesi gereken bir **“köle”** metaforuna bırakmıştır.

Aydınlanma düşüncesi ile ortaya çıkan bu dönüşüm doğal çevrenin insanın ihtiyaçlarını karşılamasını esas alan bir tüketim anlayışının yerini insan isteklerinin karşılanmasını esas alan bir tüketim ve dolayısı ile kalkınma ve büyüme stratejisine bırakmıştır.

Bu stratejinin bugün ortaya çıkan maliyeti ise küresel çevre sorunlarıdır.

Zira doğal çevrenin kendini yenileme potansiyelini aşan bir tüketim ve büyüme ideolojisi günümüz çevre sorunlarının temel nedeni olarak görülmektedir.

BİR ORGANİZASYONEL DEĞİŞİM SÜRECİ: KIYASLAMA

*Yeter DEMİR USLU**

Kıyaslama; sürekli gelişime yönelik bir organizasyonel değişim sürecidir. Kıyaslama aynı zamanda yüksek performans konusunda önderlik eden önemli liderlerin en iyi uygulamalarını araştırmak anlamına da gelebilir. Bu noktadaki en temel aşama; örnek alınan organizasyonun gelişim için neler yaptığını analiz etmek ve kullanılabilir olan metotları entegre etmektir.

Kıyaslama, süreçler ve uygulamalarla ilgilidir. Aynı zamanda büyük değişiklik gerektiren süreçleri tanımlama aracıdır. Kıyaslama rakip olabilecek veya olmayabilecek şirketler arasında karşılıklı kazançların yaratılabileceği durumlarda yapılır(Ünver, 2012: 2).

Kıyaslama sürekli bir arayışın ifadesidir. Bu arayış daima daha iyi, daha kaliteli, daha ucuz ve daha çabuk yapma ve bunun için bu işin en başarılı olanlarını örnek alma yönündedir.

Watson (1993) ise, kıyaslamaya, rekabet avantajı sağlayan bir yöntem olarak yaklaşmaktadır. Yazara göre, çağdaş rekabet tekniklerinden biri olan kıyaslama, işletmenin ürün ve hizmet performanslarını diğer işletmelerle kıyaslayarak, tüm alt sistemlerinde bireysel ve grup bazında gerçekleştirebilecekleri uygulamalardır.

Kıyaslama, bir örgütte yürütülen temel süreçler üzerinde devamlı gelişmeye odaklanmada etkili bir araçtır. Kıyaslama, İnsan Kaynakları gelişiminin ve denetiminin tipik bir parçasıdır. Denetim; organizasyon içindeki İnsan Kaynakları fonksiyonlarının içeriden araştırılmasıdır; ki bunun içine yönetsel ve denetleyici düzeyler de girer. Denetimin ilk adımı; İnsan Kaynakları fonksiyon alanlarının etkinliğinin değerlendirilmesidir.

Denetimin ikinci adımı ise, sürekli gelişimi garanti altına alabilmek için İnsan Kaynakları etkinliklerini kıyaslama yapmaktır. Kıyaslama; organizasyonun stratejik iş planlarının, işin insan yönü ile birlikte ölçülebilir farklılıklarının tespit edilmesini ve katma değerli araçların kullanılmasını sağlar.

Organizasyonun stratejik planları ve organizasyonel hedefleri ile bağlantılandırılması ve belirli hedeflenmiş konulara odaklanmakla başlanan bir süreç olan kıyaslama, işletme açısından rekabetçi avantajları da bünyesinde barındıran bir yapı olma niteliğine sahiptir.

Kıyaslamanın ilk safhasında planlama yer almaktadır. Planlama sürecinin bir bölümü ise; İnsan Kaynakları süreçlerinin hangilerinin başarısız, hangilerinin başarılı olduğunun denetlenmesinden oluşmaktadır. Neyin işe yarayıp neyin yaramadığına karar vermenin tek yolu ise verileri

* Doç. Dr. Medipol Üniversitesi, SBF

belgelemek, ölçmek ve analiz etmektir. Uygulama alanlarının bazı ölçümlenme biçimlerinin içine çalışan sirkülasyonu, kazalar ve çalışanların tavırları girmektedir.

Organizasyonlar genellikle ölçümleme yapmak ve neyin işe yaradığını tespit etmek için ya bir uyarı sinyali gelmesini ya da bir kriz durumunun ortaya çıkmasını beklemektedirler. İkinci aşamada kıyaslama hedefleri olarak hangi veri kaynaklarının kullanılacağına tespit edilmesi ve veri toplanması yer almaktadır.

Üçüncü aşama, ortak bulgular, önerilerin içerikleri ve eksiklikleri tespit amacıyla yapılan veri analizi sürecidir. Dördüncü ve son aşama ise bulguların sunulması, hedeflerin belirlenmesi, spesifik değişimlerin uygulanması ve gelişiminin gözlemlenmesi; sürekli gelişim süreci için kıyaslamaların yeniden tanımlanmasıdır.

Kıyaslama tekniği iki yönlüdür. Yani, kıyaslama tekniği yalnızca bu tekniği uygulayan işletmelere değil; aynı zamanda, bilgilerin toplandığı ve kıyaslamaya konu olan örgütlere de katkı sağlar. Bu yönüyle kıyaslama, bu sürece katılan her iki örgütün deneyim ve bilgilerinin paylaşılmasına imkân vermekte ve bu anlamda çift yönlü fayda sağlamaktadır (Seymen, Bulat: 2002:182).

Kıyaslamayı başarılı bir biçimde uygulayabilmek için, yeterlik ve performans ölçümlerinin açık bir biçimde tanımlanması önemlidir. Yine de buradaki paradoks, çok az sayıda **“açık biçimde tanımlanmış ölçümleme”**nin kıyaslama içinde yer alıyor olmasıdır.

Araştırma sürecine; sorun/fırsat tespitini gözden geçirerek başlanabilir. İkinci adım; kıyaslama karşılaştırmasının yapılması gereken kaynakların tespit edilmesidir. Söz konusu kaynaklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- **Internet ve online hizmetler**
- **Profesyonel birlik ve dernekler**
- **Yayımlar**
- **Üniversiteler**
- **Tedarikçiler**
- **Araştırma çalışmaları**
- **Saha ziyaretleri**
- **Ticaret birlikleri**
- **Ticaret odaları**

Kıyaslama uygulamalarında, etkinliklerin tespit edilip değerlendirilmesi için standart metot ve kriterler bulunmamaktadır. Toplanan veriler gözden geçirilirken; gerçek hayatta etkin performansa neden olan süreçler, metotlar, sonuç ölçümleri, etkinlikler ve teknikler dikkate alınmalıdır.

Amaca ve örneğin arka planına odaklanmak gerekir. **“Bilinmesi iyi olan”** ile **“bilinmesi gereken”** arasındaki farklılıklar belirlenmeye çalışılmalıdır.

Ayrıca, belirli bir sektöre çok da fazla odaklanmamak gerekir. Elde edilen bilgiler planlama aşamasında yanıtlanan sorularla karşılaştırılabilir; özellikle arzulan durumla ilgili olan sorular dikkate alınmalıdır.

Ortak bulgulara, önerilen gelişmelere ve edinilen verilerde yer alan boşluklara da ayrıca dikkat edilmelidir.

Kıyaslama tekniği, çoğu kez **“taklitçilik”** olarak da yorumlanmakta ve bu yönüyle eleştirilmektedir. Taklitçilik, bir şeyi aynen almak ve uygulamaktır. Kıyaslama tekniği ise, yaratıcı gelişmeler ve değişim için bir zemin hazırlama sürecidir.

Bu tekniğin felsefesinde, **“aynen almak”** değil, **“uyarlamak”** yaklaşımı yatmaktadır. Yeni yönetim anlayışına önemli katkılarda bulunan W Edwards Deming'in **“uyarla, aynen alma”** sözü kıyaslama tekniğinin ana felsefesini vurgular niteliktedir (*Khurram vd. 1999:254*).

Sürekli gelişimi garanti altına almak için değişimi uygulamak son derece önemlidir. Organizasyona değer katmak için, İnsan Kaynakları'nın harekete geçmeye istekli olması gerekir. Söz konusu katma değer mantığı dört adımın tümü için geçerlidir.

Planlama adımı sayesinde İnsan Kaynakları uygulamalarının belgelenme, ölçümlenme ve analiz edilme aşamalarında neyin işe yarayıp, neyin yaramadığı görülebilir. Araştırma adımı sayesinde kıyaslama kaynaklarının tespit edilmesi şansı yakalanabilir.

Üçüncü adımda ise, gerçek hayatta yaşanan ve etkili performansa neden olan süreçler, metotlar, ölçümlenmeler, teknikler ve etkinliklere ilişkin örneklerin analiz edilmesi sağlanır. Kıyaslama; İnsan Kaynakları'nın performansı ve yeterliliği için gereken ölçümlerin geliştirilmesi konusunda kilit öneme sahiptir.

Rakamlar İnsan Kaynakları fonksiyonlarına itibar katar. Veriler karşılaştırmaları destekleyerek gelişimin sağlanmasına yardımcı olur. Dördüncü aşamada, bu kıyaslama çabalarının iletişim ve hareket gerektirdiğini belirlemek de yanlış olmayacaktır.

Değişim sürecinde ele alınan kıyaslama tekniğinde, rakipleri yakalamakla yetinmeyip, onları aşmak ve “en iyi” olabilmek en büyük hedeftir (*Akat, 2002: 135*).

Yararlanılan Kaynaklar

Anonim(2016), Kıyaslama Doğru Süreçle Yönetilirse Başarı Getirir, HR Dergi, Haziran.

Akat İ. Vd.(2002), İşletme Yönetimi, İzmir: Barış Yayınları, Gen. 4. Baskı

Khurram S. Bhutta, Faizul Huq, (1999), Benchmarking Best Practices: An Integrated Approach, Benchmarking: An International Journal, MCB University Press, Vol. 6, No. 3, s. 254.

Oya Aytemiz Seymen, Tamer Bolat, (2002), Örgütsel Öğrenme ve Kıyaslama (Benchmarking) Tekniğinin Bir Örgütsel Öğrenme Aracı Olarak Kullanılması, Bursa: Ezgi Kitabevi, ss. 182-185.

Ünver A. (2002) Kıyaslama Nedir? www.pazarlamamakaleleri.com 22.04.2017

1908 DEVRİMİ VE JÖN TÜRKLERİN DIŞ POLİTİKALARI

*Mert Can ERDOĞAN**

24 Temmuz 1908'de ilan edilen Meşrutiyet tüm Osmanlı ülkesinde genel bir iyimserlik ve umut dalgası yaratmıştı. Ülkenin mevcut sorunlarının II. Abdülhamit'in mutlakiyetçi idaresinden kaynaklandığına inanan muhalifler, anayasa ve meclisin ilan edilmesiyle birlikte daha önceleri ayrılıkçı hareketlerle kendini ifade eden azınlıkların mecliste temsil edilerek Osmanlı vatandaşlığı altında bütünleşeceğine inanmışlardı.

Ayrıca Batılı liberal ülkelerin çağdışı bir hükümeti yıkan devrimcilere karşı anlayış ve iyi niyetle yaklaşacağını ümit etmişlerdi. Fakat bu ümit ve beklentiler çok hızlı ve kesin bir şekilde sona erdi. Özellikle dış politikada Jön Türkler umdukları desteği bulamadıkları gibi artan bir baskıyla karşılaşmışlardır.¹

Meşrutiyet ilk bakışta dış dünyadan olumlu tepkiler bulmuş gibiydi. İngiliz, Fransız ve Alman konsoloslukları temkinli bir şekilde meclisin ve anayasanın yeniden yürürlüğe girmesini desteklemekteydiler.

Fakat Müslüman sömügelere sahip olan İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin anayasal ve demokratik bir yönetime kavuşmasından derin bir endişe duymuşlardı. İngilizlere göre bu hareket başta Mısır ve Hindistan olmak üzere diğer Müslüman ülkelere de örnek olabilirdi. Bu bağlamda İngiliz devlet yazışmalarına şu ifadelerle yansıtılmıştı:

“Eğer Türkiye gerçekten meşrutiyeti kurar, ayakları üzerinde tutar ve kendini güçlendirirse, bunun sonuçları hiçbirimizin şimdiden tahmin edemeyeceği noktalara ulaşır. Mısır'daki etkisi çok büyük olur ve Hindistan'da da hissedilir. Şimdiye kadar yönettiğimiz Müslümanların iyi niyetli bir despotizm altında yaşadığını söylüyorduk.

Bunlardan bizim ileri sürdüğümüz kıyası yapabilecek durumda olanlar, bizim lehimize farkı kabul ediyorlardı. Fakat Türkiye şimdi bir meclis oluşturur ve idaresini geliştirse, Mısır'da da bir anayasa için talep büyük ivme kazanır ve bizim buna direnme gücümüz azalır...”²

İngiltere ve Fransa gibi Rusya da Osmanlı'da gerçekleşen devrimden son derece rahatsızdı. Öncelikle içeride ve dışarıda itibarını artırarak yabancı müdahaleye engel olabilen bir Osmanlı Devleti Rusya'nın da işine gelmezdi.

* Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi,
Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. historianturk@gmail.com

1) Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Kitapevi, 2011, Ankara, s. 286

2) Bayram Soy, “1908 Jön Türk Devrimi'ne İngiltere'nin Yaklaşımı”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl 11 Sayı 46, Ağustos, Eylül, Ekim 2008, İstanbul s.155

Ayrıca Osmanlı'da meşrutî idareye geçilmesi, hürriyet fikirlerinin Rusya Müslümanları arasında da yayılmasını hızlandırabilirdi. Rusya'nın bu korkusu yersiz değildi özellikle 1905 ayaklanmasından sonra başta Kazakistan olmak üzere, Rusya Müslümanları arasında yaygın bir siyasal örgütlenme akımı başlamıştı.³

Müslüman bir idarenin kendi başına özgürlükçü ve çoğul bir rejim inşa ederek idaresini güçlendirmesi, ne liberal hükümetlere sahip olan İngiltere ve Fransa'nın ne de despotik ve rakip bir devlet olan Rusya'nın işine gelmekteydi. Dolayısıyla görünürdeki tebrik ve iyi niyet mesajlarının gerisinde temkinli hatta düşmanca bir politika bulunmaktaydı. Bu durum kısa süre içerisinde ortaya çıktı.

Kapitülasyonlar

Osmanlı Devleti Berlin Antlaşması'ndan itibaren yoğun siyasî baskı altında olduğu gibi, 1881 yılında Duyun-u Umumiye'nin kurulmasıyla birlikte iktisadî olarak da dış müdahale altındaydı. Devlet gelirlerinin önemli bir kısmı Duyun-u Umumiye'nin kontrolünde Osmanlı'dan alacağı olan ülkelere aktarılıyordu.

Bu duruma ek olarak iktisadî anlamda yapılacak herhangi bir düzenleme halihazırda yürürlükte olan Kapitülasyonların engeline takılıyordu. Jön Türkler ise muhalefet yıllarındayken Osmanlı'nın içinde bulunduğu siyasî ve iktisadî bağımlılığı II. Abdülhamid yönetimine bağlamışlardı.

Onların varsayımına göre Osmanlı liberal bir düzene geçtiğinde bu düzenle çelişen kapitülasyonların kaldırılmasına Avrupalı Devletler de destek verecekti.⁴

Dahası Avrupa'nın kapitülasyonların devam etmesinde ısrar etmesinin temel dayanaklarından biri Osmanlı Devleti'ndeki vatandaşlarının yabancı ve çağdışı bir yönetim sistemi altında yaşayamayacakları iddiasıydı. Eğer Avrupa'daki gibi anayasal ve çağdaş bir düzen gelirse kapitülasyonların devamı için bir gerekçe kalmayacaktı.⁵

Fakat 1908 Devrimi'nin ardından Avrupalı Devletlerin gösterdiği tavır liberal muhaliflerin beklediği gibi olmadı. Avrupalı Devletler ekonomideki liberalleşme adımlarını desteklerken, serbest piyasa kavramı ile çelişen kapitülasyonların kaldırılmasına izin vermediler.

Üstelik kısa süre içerisinde Avrupalı Devletlerin yeni kurulan anayasal ve parlamenter Osmanlı rejimini kendisine eşit bir muhatap olarak görmeyeceği ortaya çıktı. Bu tutum kendisini Bosna-Hersek, Bulgaristan ve Girit meselelerinde açıkça gösterecekti.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'in İlhakı

1908 Jön Türk Devriminin, ülke içinde yarattığı heyecan ve iyimserlik arka arkaya gelen dış darbelerle sona ermiş ve yerini hayal kırıklığına bırakmıştı.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1878 yılından beri işgal altında tuttuğu Bosna-Hersek'i işgali bu noktada önemli bir kırılma yaratmıştı.

Bu ilhak, Osmanlı Devleti için yaklaşık 20 yıldır durmuş olan parçalanma sürecini yeniden

3) Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1789-1914, Timaş Yayınları, 2016, İstanbul, s. 588

4) Niyazi Berkes, The Development of Secularism in Turkey, McGill University Press, 1964, Montreal, s. 334

5) Feroz Ahmad, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler, ed. Marian Kent, Alfa Tarih Yayınları, 2013, İstanbul, s. 33

tetiklemiş ve diğer Balkan devletleri aceleyle Osmanlı aleyhine sınırlarını genişletme gayretine girmişlerdi.

1908 Devrimi ardından Osmanlı Mebusan Meclisi'nin yeniden açılacak olması, tüm Osmanlı vilayetlerinde seçimler yapılacağı ve buralardan İstanbul'a vekiller gideceği anlamına geliyordu. Her ne kadar 30 yıldır Avusturya işgali altında bulunsada Bosna-Hersek de resmen Osmanlı toprağıydı ve seçimlerin burada da yapılması gerekiyordu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için bu durum bölgedeki mevcudiyeti için ciddi bir tehlikeydi.

Seçim süreci bölgenin tekrar Osmanlı hakimiyetine girmesine yok açabilirdi. Halbuki Bosna-Hersek, Avusturya'nın hem Adriyatik Denizi'ne çıkış kapısı hem de Rumeli üzerinden Selanik'e uzanan demiryollarının bağlanma noktasıydı.

Bu bağlamda Avusturya'nın Bosna-Hersek'teki mevcudiyetini kaybetmesi, Habsburgların genel Balkan siyasetini ve nüfuzunu akamete uğratacak bir gelişmeydi. Bu durumun önüne geçmek ve İstanbul'daki devrimin yarattığı karışıklıktan faydalanmak isteyen Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak etmeye karar verdi. Bu kararına destek bulmak için Rusya ve Bulgaristan ile pazarlık yaparak; Ruslara boğazlar, Bulgarlara ise bağımsızlık konusunda destek sözü verdi.

Hem Bulgarlar hem de Ruslar Avusturya'nın talebine olumlu yanıt verdi. Bulgarlar uzun süredir arzuladıkları bağımsızlığa Avusturya'nın desteği ile ulaşabileceklerine inanmışlardı. Rusya da boğazların sadece kendi gemileri için açılmasını istemekte ve Avusturya ile anlaşarak bu konuda Alman-Avusturya bloğunun itirazını kaldırmayı düşünmekteydi.

Balkanlardaki en büyük rakibiyle anlaşan ve muhtemel bir Slav ittifakını dağıtan Avusturya 6 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini duyurdu.

Bu haber Osmanlı ve Sırbistan'da şok etkisi yarattı. Resmen Osmanlı toprağı olan bir bölgenin, anayasaya ve meclise dayanan bir rejime geçilmişken elinden koparılması, İstanbul hükümetini derinden sarsmış ve dış politikadaki iyimserliğini tamamen yok etti. Osmanlı Devleti'nin ilhak konusunda ilk tepkisi sert bir protesto yayınlamak ve Avusturya mallarına boykot uygulamak olmuştu. Fakat Rusya da durumdan memnun değildi.

Zira, Avusturya ile anlaşmasında kendi payına düşen kazanımları elde etmemişken, Avusturya'nın böyle bir hamle de bulunmasına öfkelenmiş ve bu emrivakiyi kabul edilemez bulmuştu. İngiltere ve Fransa Boğazların sadece Rusya'ya açılmasına karşı çıktıkları için bu konuda Avusturya desteğinin bir anlamı kalmamıştı.

Rusya bir kazanım elde edememişken, Avusturya'nın son derece stratejik bir bölgeyi ele geçirmesi tam bir diplomatik yenilgiydi. Fakat en büyük tepkiyi ne bölgenin gerçek sahibi Osmanlı ne de Avusturya'nın en büyük rakibi Rusya göstermişti.

Sırbistan'ın tepkisi diğer tüm devletlerden sert oldu. Bosna-Hersek vilayetlerini müstakbel Slav Krallığı'nın vazgeçilmez parçaları olarak gören Sırbistan, Avusturya'nın bu hamlesi karşısında seferberlik ilan ederek savaş tehdidinde bulundu. Sırbistanlı bakanlar Avrupa'ya gezerek konunun uluslararası bir konferansa taşınması talep ettiler.

Aksi durumda bu oldubittiye izin vermeyecek ve savaş kaçınılmaz olacaktı. Sırbistan'ın savaş beklentisi ancak Fransa ve İngiltere'nin zaten fiilen işgal altında bulunan bir Balkan vilayetinin ilhakı uğruna savaşa girmeyi kendi kamuoylarına anlatamayacaklarını bildirmeleri üzerine kesildi. İngiltere ve Fransa'nın tarafsızlığı durumunda Rusya, Alman-Avusturya ittifakına karşı bir savaşa girmeyi göze alamıyor ve bu durumda da Sırbistan yalnız kalıyordu.

Krizin tırmandığı dönemde Sırbistan, Karadağ ve Rusya'ya ittifak talebinde bulunan Osmanlı

herhangi bir olumlu yanıt bulamayınca İngiltere'nin tavsiyesi üzerine, ilhakı tanıma karşılığında Avusturya'dan taviz koparma yoluna gitti. Bu bağlamda 26 Şubat 1909'da Avusturya ile anlaşılan Osmanlı hükümeti 2.5 milyon altın lira ve gümrük tarifelerinin %11'den %15'e çıkarılması karşılığında Bosna-Hersek'in kaybını kabul ediyordu. ⁶

Bulgaristan'ın Bağımsızlığını İlan Etmesi

Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesinden bir gün önce yani 5 Ekim 1908'de de Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik olan Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etti.

Bulgarlar, Berlin Antlaşması ile özerklik kazanmakla ve bu suretle Osmanlı Devleti ile bağlarını zayıflatmakla beraber, Ayestefanos Antlaşması ile elde ettikleri bağımsızlığı ve bütün Rumeli'yi içine alan Büyük Bulgaristan'ı unutmamışlardı.

Bu bağlamda 1885 yılında Doğu Rumeli'yi ilhak ettikleri gibi, tüm Rumeli'yi kuşatan komitacılık faaliyetlerini desteklemişlerdi. Fakat II. Abdühamid'in ihtiyatlı denge siyaseti Bulgarların daha büyük kazanımlar elde etmesini engelledi. 1908 Temmuz'unda gerçekleşen Jön Türk Devrimi ise Bulgarların bağımsızlık emellerine ulaşmaları için gerekli fırsatı verdi.

Eylül ayında Budapeşte'ye giden Bulgar Prensi Ferdinand burada bağımsız bir hükümdar gibi karşılandı. Avusturya dış işleri bakanı Aehrenthal, Prens Ferdinand'a Bulgaristan'ın meşru arzularını gerçekleştirmekte tereddüt etmemesini tavsiye etti. Olası bir Osmanlı müdahalesi karşısında Avusturya'nın desteğini arkasında hisseden Bulgaristan, 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan etti.

Osmanlı Devleti Bosna-Hersek'in ilhakında olduğu gibi Bulgaristan'ın bağımsızlığını da tanımak istemedi. Fakat Bulgaristan'a savaş açılması durumunda karşısında Rus ve Avusturya ordularını bulmaktan çekindiği için de temkin davranmak zorunda kaldı. Sorunu diplomatik yollarla çözmek isteyen İstanbul hükümeti büyük devletlere gönderdiği notalarda Bulgar bağımsızlığının Berlin Antlaşması hükümlerine aykırı olduğu ifade etti. Bulgaristan'da hukuki düzenin tekrar kurulmasını sağlamak için bir milletlerarası konferans toplanması gerektiğini ifade etti.

Fakat bu talepleri büyük devletler nezdinde karşılık bulmadı İngiltere ve Fransa tıpkı Bosna-Hersek olayında olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin bu bağımsızlığı tanımaması karşılığında taviz talep etmesi tavsiyesinde bulundular. Uluslararası bir destek bulamayan Osmanlı Devleti 125 milyon Frank karşılığında Bulgaristan'ın bağımsızlığını kabul etmeye karar verdi. Rusya arabuluculuğunda alınan bu karar sonucu Osmanlı Devleti fiilen bir kazanım elde etmiyordu. Çünkü söz konusu meblağ Berlin Antlaşmasına göre Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya ödemesi gereken fakat henüz ödemediği miktardan düşülüyordu. ⁷

Girit'in Kaybı

II. Meşrutiyet ile beraber ortaya çıkan üçüncü önemli sorun Girit'ti. Ada zaten 1898'den beri fiilen Yunan kontrolündeydi, Osmanlı askerleri bölgeden çekilmiş ve Yunan veliahdı Girit'e vali tayin edilmişti. 1908 Devrimi'nden sonra da Yunanistan daha önce olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin farklı diplomatik sorunlarla uğraşmasını fırsat bilerek toprak kazanmayı amaçladı. İstanbul hükümetinin, Bosna-Hersek ve Bulgaristan meselesiyle meşgul olmasından istifade eden Girit meclisi 6 Ekim günü Yunanistan'a katıldığını ilan etti. Yunanistan da zaman kaybetmeden bu katılımı kabul ettiğini duyurdu. Osmanlı Devleti bu kararı protesto etti ve katılmayı tanımadığını bildirdi. İttihat ve Terakki'nin öne çıkan isimlerinden Talat Bey, Avrupa barışını korumak için

6) Armaoğlu, age., s. 596-608

7) Armaoğlu, age., s.608-610

Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a ve Bosna-Hersek'in de Avusturya'ya ilhakına katlanmakla büyük fedakârlık yapıldığını fakat Girit'in Yunanistan'a ilhakını asla kabul edemeyeceklerini söylüyordu.

Yunanistan ise Osmanlı Devleti'ni durumu kabule zorlamak için Girit meselesinde Avrupa Devletlerinin desteğini alabilmek için girişimde bulundu. Avrupa Devletleri ilhakı tanımasalar da adadan kuvvetleri çekerek ilhaka fiilen destek verdiler. Osmanlı Devleti'nin adadaki varlığı Suda limanında bulunan sembolik sayıdaki askerinden ibaret kaldı. Bu varlık ise Balkan Savaşlarının ardından sona erdi ve Osmanlı Devleti sadece Girit'i değil çok sayıda Ege adasını kaybettiğini kabul etti. ⁸

Sonuç

1908 Devrimi akabinde yaşanan olaylar, II. Abdülhamid'e yönelik gelişen muhalefetin özellikle dış politik beklentilerini tamamen naif ve duygusal varsayımlar üzerine kurduklarını göstermişti. Devrimi takip eden gelişmelerin açıkça gösterdiği üzere Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ne olan menfi tutumu II. Abdülhamid'in otoriter idaresinden veya ülkede bir anayasanın olmayışından kaynaklanmıyordu. Avrupa Devletleri 1877-1878 savaşından itibaren Osmanlı Devleti'nin çöküşünü kaçınılmaz görmüş ve ölümü mukadder olan yaşlı devleti kendi aralarında paylaşmak için yarışa girmişlerdi. Osmanlı Devleti'nin büyük devletleri karşısında yeni bir savaşı kaldıramayacağını öngören Sultan II. Abdülhamid, dağılmayı yavaşlatmak adına çok temkinli bir denge politikası yürüterek 1880'lerin sonundan 1908 Devrimi'ne kadar ülkenin parçalanmasını yaklaşık yirmi yıl durdurmuştu. Sultanın içeride otoriter, dışarıda ise temkinli ve dengeli politikası başarısız bulan muhalifler; ülkeyi kurtarmak için anayasanın ve meclisin şart olduğuna inanmışlardı. Fakat iktidara geldiklerinde, tüm iyimser beklentileri boşa çıkmıştı.

Toprak kaybını engellemek adına devrim yapanlar, devrim yüzünden tartışmalı bölgelerin kalıcı bir şekilde kaybedilişine tanıklık etmişlerdi. Dahası takip eden yıllarda, ülke içinde vurgulanan kardeşlik söylemine rağmen; Bulgar, Sırp ve Yunan kuvvetlerinin Osmanlı'ya karşı birleşerek Müslümanları tüm Rumeli'den sürmeye kalktığını görmüşlerdi.

Bu yaşananlar zayıf bir merkezî idarenin bu coğrafyada nelere mal olabileceğini genç ve idealist Osmanlı idarecilerine göstermişti. Acı tecrübelerin sonucunda, yeni yönetici sınıf içerisinde liberal iyimserlik yerini merkezîyetçi-milliyetçi bir idari felsefeye bırakmıştı. Bu yaklaşım 1913'ten itibaren Osmanlı'ya egemen olduğu gibi yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin de temel karakterini tayin edecekti.

Kaynakça

Feroz Ahmad, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler, ed. Marian Kent, Alfa Tarih Yayınları, 2013, İstanbul.

Armaoğlu, Fahir 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914, Timaş Yayınları, 2016, İstanbul.

Berkes, Niyazi The Development of Secularism in Turkey, McGill Üniversitesi Press, 1964, Montreal.

Lewis, Bernard Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Kitapevi, 2011, Ankara.

Soy, Bayram "1908 Jön Türk Devrimi'ne İngiltere'nin Yaklaşımı", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl 11 Sayı 46, Ağustos, Eylül, Ekim 2008, İstanbul

8) Armaoğlu, age., s. 610-611